

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Practica Octaviani Vestrii I. C. Foro Corneliensis

Vestri, Ottaviano

Coloniae Agrippinae, 1597

VD16 V 940

Ex Libro II.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-63002](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-63002)

tum in Curia Romana versetur lippis (ut dicitur & tonsori-
bus patet. Gomefius commentarium satis curiosè fecit, quem
appellant tractatum breuium, ad eum ergo confugas. Nico-
laus Antonius Grauius.

LIBER II.

DE AUDIENTIA CAMERAE APO- STOLICAE, eiusq; ditione ac mem- bris.

C A P. I.

S V M M A R I V M.

- 1 Camera Apostolica audientia, quare sic vocetur,
& cur sex praelatos domesticos, qui clerici came-
mera appellatur, Pontifex sibi adsciuerit, & quid
in ipsa camera tractetur, & nu. 3.
- 2 Secretarij domestici munus, quale sit apud Ponti-
ficem.
- 4 Camerarius hodie succedit in locum procurato-
ris Caesaris.

ERVMa cum superius aliqua de
Camera apostolica obiter dix-
imus, nunc locus est, ut de ea ve-
rius loquamur. Vocatur * autè
audiètia Camere apostolicæ, ea
ut opinor ratione, quòd esset audientia Pontific.
domestica, in qua Pontif. pleraque per seipsum
tractabat, & audiebat: pro quibus facilius agen-
dis adsciuerat sibi Pontif. sex Prælatos domesti-
cos, quos propterea camere Apostolicæ Cleri-
cos vocamus, quasi ad cameram ipsius Pontif.
ele-

electos, κληρὸς, enim apud Græcos sortem siue forte electum significat, quo exemplo & omnes, qui ad cultum diuinæ rei eliguntur, clericos quoque vocamus. Hi erant ipsius Pont. consiliarij domestici, apud quos tractabat Pontif. omnia, quæ ad dispositionem suam seorsum à sacro senatu spectant, utpote regimen vr̄bis ac totius status temporalis: rationes quoque vniuersi Aerarij. Hic etiam Pontif. viros magistratibus dabat, vel potius contra vr̄bi & Prouincijs præterquam Sedis Legatos, vnde etiam hodie quotquot dantur in manibus Reuerendiss. Camerarij fidum exercitium iureiurando promittunt. Hic si cum Ponti. de rebus publicis ad suam dispositionem spectantibus contrahendum erat, & tractabantur & celebrabantur contractus. Hic literæ beneficiales, veluti per cancellariam expediri solent, si supplices hanc expeditionis viam sibi elegerint, vel propter subiectam materiam, vel propter aliquam narrationis speciem gratia non esset per cancellariam expeditibilis, & propterea expressam desideraret Pontif. iussionem, prout supra, vbi de hac expeditionis via loquuti fuimus, fusius scripsimus. Hic autem contra eos utroque seu altero Ecclesiæ gladio feriendos statuebantur poenæ, cum prophanz, tum etiam Ecclesiasticæ, prout & qualitas personæ, & natura facti exposulasset. Hic si de publicis functionibus & vectigalibus tum ecclesiasticis ex vniuerso orbe, tum tēporalibus ex statu Ecclesiæ, siue inter priuatos, seu vniuersitates, siue inter priuatū, & fiscum esset controuersia audiebatur causæ. Hic deniq; subditi omnes in partibus grauati ex vniuerso statu Ecclesiæ temporali, veluti

ad

ad supremam & propriam ipsius Ponti. audientiam via appellationis, vel aliàs conuolare solent, sed rebus Romanæ Ecclesiæ auctis, ad eò multiplicabant negotia & causæ, vt Pontif. paulatim ab his muneribus se reuocans, rarò in hac audientia conuenit, nisi vbi de grauioribus çrarij, aut annonæ rebus, vel de mala diplomatum expeditione agatur. Amplius & nonnulla quoque ex præmissis consuevit hodie per se ipsum seorsum à camera hac audientia expedire, vt pote electiones ad magistratus, & alia, si quæ sunt grauiora, vel aliàs videantur Pont. ad partem expedienda, in quorum exequutionem viros adsciuit sibi alterius ordinis, nempe familiares quosdam à secretis, quos * secretarios domesticos vocamus. Intra quem ordinem adsciuit sibi nostræ ætate Diuus Paulus Hieronymum Dandinum Casennatem virum ad eò obsequentis, & agilis ingenij, vt nihil sit, quamuis cæteris non ferendū, quòd omne non sit sibi factu facillimum. Reliqua munera, quæ suprà diximus solet nostris temporibus audientia ista cameralis seorsum à Pontif. exercere, aliqua etiam per nonnullos ministros pro commodiori omnium exercitio dictæ cameræ insitos, quorum tamen vota sunt in ipsa audientia consultoria duntaxat, quorum aliqui habent audientiam seorsum à camera, quasi foraneam pro faciliiori forensium expeditione: de quibus eorumque proprijs muneribus nunc dicemus.

ANNOTATIONES.

2 Verum.) Etsi * Camera Apostolicæ officium longè ante à Cardinalibus, quàm Vicecancellariæ munus fuerit commissum

missum, veluti Gomeſius probat in proximo regularum Cancellarie, vt dici videatur, Camerarium Vicecancellario antereferendum, tamen ea, quam superius demonstrauiſimus ratione, quia Vicecancellarius iustitie ſceptrum habet, eidem primus post Pontificem in vrbe locus datur, Camerario vero secundus, cuius quidem magna est potestas. Hic enim de Vrbe regimine studium habet, & curam, hic Ecclesie patrimonio fiscoque preest cap. ad Audientiam, de prescrip. & in Clem. ne Romani, de electione. De cuius potestate atque dignitate Card. Zabara, & Bonifacius Vitalinus eo loci nonnihil attingunt, vbi post glo. in verbo Camerarium, illud inter cetera memorie prodiderunt, ad camerarium pertinere, Ecclesie redditus pauperibus erogare. Quod diuum Laurentium fecisse legitur tyranno dicentem: *Thesuros, quos quæris, manus pauperum deportauerunt.* Et hinc descendit, quod morte Pontificis hoc Camerarij officium non finitur: ne interim pauperes, qui alendi sunt fame perirent. 86. distin. cap. Pasce. Et ne etiam ecclesie redditus negligentur, sine quibus spiritualia diu esse non possunt. 1. q. 3. si quis abiecerit, & c. cum secundo, de prebend. Quem sanè Camerarium, locum Procuratoris Cesaris hodie vendicare, censuerunt Capic. dec. 97. & Iurisconsultissimus preceptor meus. D. Ioannes Bolognetrus in rubri. ff. de officio eius, cui mand. est iuris. d. num. 17. Qui quidem Camerarius, cum Apostolice camere caput sit, fiscoque preest, hac in re Prefecto prætorio equiparari etiam potest, auth. de collatoribus, §. eos autem, & l. vltim. de exact. tribut. lib. 10, quibus in locis Comes sacrarum largitionum, qui thesauri custodiam habebat. Prefecto prætorio rationes reddere tenebatur. Auguror quoque Camerarium loco præſidiarij successisse, cuius quanta olim fuerit potestas satis patet. Quanquam Budæus & Pyrrhus arbitrentur Aerarij Prefectos hodie illos vocari posse, qui generales finantiarum in Francia appellantur. Nicolaus Anto. Granatius.

De Reuerendissimo Camerario, septem clericis
eorumq; rescriptis.

CAP. XI.

SUMMARIVM.

- 1 Officium camerarij, siue cameralis audientia, qua negotia complectatur.
- 2 Camerarius rescribit de mandato Pont. viua vocis oraculo sibi dato, & hac in re ei creditur.
- 3 Rescriptorum formula in camerali audientia, epistolaris est, Quorum duplex est expeditio.

Hic camerali audientia hodie praesunt Reuerendissimus Gui. Asc. Sfortia Cardinalis eius nominis de sancta Flora diui Pauli nepos, iuuenis castigatissimi ingenij, cuius meo prognostico, maior erit exitus, quam fuit expectatio, Ioannes à Casa Florentinus Archiepiscopus Beneuentanus, Hieronymus Saulus Archiepiscopus Beneuentanus, Hieronymus Saulus Archiepiscopus Barenfis. Iulius Gongaza regulus de Nouellaria, Petrus Lippomanus Venerus Episcopus Veronensis, Alexander Campegius Episcopus Bononiensis, Hieronymus Fufcharus Venerus, & Franciscus Soderinus Florentinus. Soletque * Reuerendissim. Camerarius ex horum voto seu decreto, & quandoque etiam à seipso ad iudices de iure rescribere, utpote de omnibus prophanis rebus ad magistratus in statu S.R.E. temporali: extra verò de solutionibus decimarum, de fructibus beneficiorum, de spolijs clericorum defunctorum, alijsque rebus Cameram apostolicam tangentibus. Rescribit * autem semper sub assertionem, quòd de mandato Pont.

Pont. viuz vocis oraculo sibi dato : crediturque in hoc suæ assertioni, tanquam sit de spectantibus ad officium suum. Formula * rescriptorum epistolaris est, & vulgò literæ camerales vocantur. Quarum duplex est expeditio. Aliæ enim ob signatæ & clausæ, Aliæ verò patentes & apertæ sub sigillo Camerarij supplicibus dantur.

De Thesaurario, seu magistro sacri Aerarij eiusq; officio.

C A P. III.

S V M M A R I V M.

- 1 Thesaurarius cur sic appelletur.
- 2 Aerarium & fiscus differunt, & qua sit differentia.
- 3 Publica non sunt principis iure proprietatis, sed administrationis.
- 4 Quaestorum origo, deq; eorum officio.
- 5 Thesaurarius equiparatur urbano Quaestori.

Post Reuerendiss. Camerarium, primus est ratione officij, is, qui a Aerario præest, quem * ideò Thesaurarium vocamus, quòd apud ipsum æs omne, quod in Camera apostolica intrat, recondatur & reponatur: cuius munus tantum est, æs Camera Apostolicæ recipere, custodire, & vbi opus est erogare. Consuevit tamen à certis annis deputari mercator aliquis insignis, qui de mandato Thesaurarij æs recipit & soluit.

È 2

ANNO.

1
2
Aerario.) Fiscum potius, quam Aerarium hodie appel-
landum esse arbitror; cum pecunia non sit populi, sed Princi-
pis. Differt enim ^{*} aerarium à fisco. Nam aerarium dicitur
pecunia publica ab aere, quod condebatur in aede Saturni, ut
Macrobii libro 1. Saturnaliorum, cap. 4. meminit, quod Sa-
turni tempore, nec auaritia, nec improbitas, nec ullum fue-
rit furtum commissum. Aes nanque maximo fuit antiquitus
in precio, aurumque iacebat, ut cum Lucretio dicam, at nunc
versa vice iacet aes, aurum summo successit honore. Et primū
ex aere pecunia signata fuit, adeo, ut pecunia pro aere accipia-
tur. Ovidius in Fastis.

Aera dabant olim, melius nunc omen in auro est
Victaque concessit prisca moneta noua.

Fiscus verò appellatur pecunia Imperatoris, aut Principis,
quam damanum vulgò dicimus, quod verbum à fisco di-
ctum est, i. sporulis, ut Asconius Pedianus Actio. 2. in Ver-
rem, his verbis docet, Fisci, fiscinae, fiscellae sporae sunt vten-
silia ad maioris summae pecunias capiendas. Vnde quia ma-
ior summa est pecuniae publicae, quam privatae, factum est,
ut fiscus pro pecunia publica, aes inde confiscare dicatur. Haec
ille erant enim nummorum receptacula, ut manticae, massi-
pia. Et est propria ipsius principis, & non alterius pecunia,
ut Vlpianus in l. 2. ne quid in loco publico, in haec verba scri-
bit. Res enim fiscales quasi propriae, & privatae Principis
sunt, sicuti patrimonium de quo Africanus in l. apud Iulia-
num in fine in libro iuris civilis primo delegatis. Et si aliqua
titulum differant. Nam alias Iustinianus deinde res patri-
moniales fiscalibus non equasset, ut in l. vlt. c. de quad. pre-
scrip. Et quod inter fiscum & aerarium discrimen sit, diluci-
dius Plinius iunior in Panegyrico ad Traianum sic demonstrat.
At fortasse non eadem seueritate fiscum, qua aerarium cohi-
bes, immò tanta maiori, quanto plus tibi licere de tuo, quam
publi-

publico credis. Et cuius sententiæ illud adnotandum censio, quod * publica non sunt Principis iure proprietatis, sed administrationis onere. Quæ in re ex nostris multos, & magni quidem nominis præcipue in consuetudinibus feudorum (ni fallor) aberrasse, credo. Et quantum ab ærario distet fiscus, Dion etiam in vita Traiani commemorat. Nam ærarium (vt diximus) populi & Reip. est, Fiscus verò principis. Hinc Iuvena. Sat. 4.

Quicquid conspicuum pulchrumq; est æquo-
re toto,

Res fisci est vbiunque natar.

Et ærarij administratio Quæstorum fuit, vt Pomponius in l. 2. ff. de origine iuris in hæc verba scribit. Deinde cum ærarium populi auctum esse cœpisset, vt essent, qui illi præessent, constituti sunt quæstores, dicti ab eo, quod inquirende & conseruande pecuniæ causa creati essent. Quæstorum * au-
tem origo vetustissima fuit, & ante omnes penè magistratus. Nam vt Dionysius in annalibus ait, Regibus alius non fuit magistratus, quam tribunus celerum, qui rem militarem cum eo curaret, & Quæstores etiam, qui publicam pecuniam tractarent, ac congererent. Sic Varro, sic & Pædianus in tertiam Verrinam. Quamuis à quo quæstura primùm inuenta fuerit, incerti sint auctores, alij enim à conditore Urbis Romulo, alij à Numa Pompilio, nonnulli verò & plures à Tullo Hostilio autumant. Ceterùm, quid quæstorio muneri conueniat, inter cetera à scriptoribus traditam est, ipse tamen breuius, aut locus exoptulat, aliquid enarrabo. Coss. Prætoresque in prouincias profecturi singulos quæstores habebant, quorum cura singula erat accepta & expensaque rationibus inferre, captiuam prædam, ac quicquid auri argenti que veniret appensum adnumeratumque conseruare, vectigalia populi Romani in Prouincia exigere, & demum omnium illustres rationes dare, illasque confectas atque absolutas in ærarium deponere, vt ex Gratiano in eo libro quem de temporibus

scripsit, Varrone, & ceteris historiarum scriptoribus conie-
ctari licet. Hinc Afonius in Diuinationem, Hæc erat, (in-
quit) prima Senatoris administratio. Questorem fieri, & in
Provincia curam gerere, publicæ pecuniæ in vsus diuersos
erogandæ. Et Ci. in Prætura urbana, Ne diutius teneam, pe-
cuniâ attributa uumerata est, profectus est. Questor in pro-
uinciam, venit in Galliam expectatus ad exercitum consu-
larem cum pecuniâ. Erant etiam * urbani questores, quorû
negotiosa plenaque sollicitudinis administratio fuit. Nam
& erarij & uectigalium populi, Romæ curam gerebant,
Quorum similitudinem habere Thesaurarium, quem voca-
mus, de cuius munere hoc capite, fortassis nõ in scitè dici pos-
se, crediderim. Video tamen Budæum, qui censet, pro urba-
nis questoribus præfectos ratiociniorum hodie nos habere,
quos magistros computorum appellamus. Sed quos, nunc
Thesaurarios dicimus, præfectos fisci nuncupari posse, idem
Budæus in annot. in Pandectas existimauit. Nico. Ant. Gra-
uatius.

De Auditore curia caussarum Camera Apostolica,
eiusq; auditorio & ditione.

C A P. IIII.

S V M M A R I V M.

- 1 Auditor camera super quibus notionem habeat,
& nu. 10.
- 2 Obligatio secundum formam camera Apostolica,
ideò sic vulgè appellatur, quia ab ipsa camera or-
tum habuit, & de eius materia, nume. 4. cum se-
quenti.
- 3 Prauenire actorem, an & quando reus possit cu-
piens viam censurarum euadere.
- 4 Fori priuilegio, quando forenses capitolini renun-
ciare possint.

s Ob-

- 5 *Obligatio secundum formam camera comprehendit debitorem, etiam si in Roman. curia non apprehendatur.*
- 6 *Auditor camera, in quibus casibus ingerit se contra Episcopos ceterosq. Pralatos.*
- 7 *Auditoris camerae multiplex est procedendi formula.*
- 8 *Excommunicationis in causa, quomodo procedatur.*
- 9 *Auditor camera per duos vicarios iurisdictionem exercet.*
- 11 *Excommunicatio an sit latinum verbum.*
- 12 *Excommunicatio non est Christianorum inuentum.*

Secundus * est ratione officij cui gladium, I
 ut vocant, Ecclesie spiritualemente tradidit ca- a
 mera Apostolica, a is est omnium censura-
 rum alter Vulcanus & fulminator, sunt enim
 censuræ fulmina Ecclesie, unde & omnium, qui
 ex aliquo capite sunt censurarum rei, concessa
 sibi est à camera ad partem, quasi foranea audi-
 entia, utpote eorum, qui in constitutionem, &
 aliasque literas Apostolicas censuratas commi-
 serint, eisdemve parere neglexerint. Quamob-
 rem ubi quis velit eos, qui se effectui literarum
 Apostolicarum super collationibus beneficio-
 rum solutione pensionum alijsque rebus oppo-
 nant, vel alias parere negligant, ad parendum
 per censuras literis adiectas compellere, huius
 audientiam adit. Idem si quis spontè conuen-
 tionales subiuerit censuras, consentiens se pro
 obseruatione præmissorū posse excommunica-

3 ri, quæ obligationis formula ab ipsa camera initium habuit, ut debitores suos strictiore vinculo haberet obligatos, quare & formula camere apostolicæ vulgò vocatur, quæ postmodum ad priuatos quoque traducta est. Solent enim duriores creditores, similes promissiones censuratas à debitoribus suis stipulari. Quare ipse se literarum apostolicarum & similibus obligationum in forma camere generalem exequutorem cui nos in obligationibus in forma camere hoc indiscretè non concedimus, sed ubi actor viam censurarum eligeret, velletq; reum per ipsas censuras compellere ad parendum, vel aliàs faciendum satis obligationi suæ, ut præmittitur censurata, essetque hæc ad proprium munus suum fulminandi censuras accessio quædam potius, quàm noua ditionis species, secùs autem ubi actor via ordinarij iudicij, aliasve citra censuras mallet procedere, tunc enim posset & coram quouis alio iudice causam suam agere, aliàs diceremus contra suæ obligationis formulam, qua promissor solet se iurisdictioni & compulsioni cuiuscunque iudicis ecclesiastici, vel sæcularis supponere, imò si actor cœpisset hic ad exequutionem suæ obligationis agere, posset a cœpto iudicio contra iuris regulas recedere, & aliud alibi instaurare iudicium per specialem clausulã obligationis huiusmodi, qua sibi hæc facultas concedi solet. Vereor tamen, an impunè id sibi liceret, & ut opinor, non nisi resectis expensis, quibus reum priore iudicio grauasset, quòd casus iste ex solita extensione videatur omissus, & proinde in dispositione iuris communis remaneat, hanc tamen iudicis præuentiuam electionem, de qua

qua

qua supra diximus, crederem actori tantum ex obligationis formula concessam. Vnde * si reus cupiens euadere viā censurarum actorem præueniret, prout plerunq; solent rei alios iudices adeundo, etiam eius, cuius ipse proprius esset forensis, utpote, si Romanus eius Prætorem urbanum, quem Senatorem vocant, vel si clericus vicarium Papæ adiret, non gauderet reus ista præuentione, aliàs esset in facultate sua excludere actorem à facultatibus in obligationis formula ab ipso reo stipulatis, nempe compellēdi iplum coram quibuscunque iudicibus, amplius & euadere censurariam compulsionem, ex quo isti alij iudices non possunt fulminare similes censuras, quam rem haud facilè admittunt capitolini iudices. Solentque pro viribus istas præuentiones cum actorū iniuria defendere, nec aliàs causam remittere, nisi doceretur alibi fuisse præuentum, idq; minus libenti animo, quasi de iure suo cedant, ea ratione, quòd statutorum vrbis libro primo, de fo. competen. capitu. xxxiiij. cautum esse dicant, ne Forenses * capitolini priuilegio fori sui valeant etiam iureiurando renunciare, cum priuilegium sit concessum populo, & non singularibus personis, prout solemus dicere de priuilegio fori Ecclesiastici, quæ licet vera sint, non tamen inseruiunt in proposita specie, ita ut hac ratione possit forensis capitolinus, qui se in forma cameræ obligasset, compulsionem & censuras Auditoris cameræ euadere. Quandoquidem is, qui se in ampliori forma cameræ obligat, non priuilegio fori, quod iuris publici est, & statutum, ut supra prohibet, sed defensionis suæ, quæ iuris est priuati renunciare videtur,

& veluti confessus, conuictus, & omni defensione destitutus, non ad alium forum transit, sed animam suam pro re, vel quantitate promissa Ecclesiasticæ censuræ supponit, quæ fori sæcularis non est, & cum anima coercenda sit, non cadit declinatoria fori, & veluti in casu excepto ab ipso statuto, dum se limitat per hæc verba, videlicet, Dum tamen fuerit talis causa, quæ in curia capitolij siue foro sæculari de iure tractari possit, quandoquidem iudices capitolini, utpote laici, animæ coercionem non habent. Amplius huic quoque demandata est extra censurarum causas, cum simili decidendi facultate aliarum causarum ad partem audientia, quæ propria sunt causa ipsius curiæ cameræ, à quibus omnibus nomen auditoris curiæ causarum cameræ apostolicæ sibi vendicauit, utpote omnium, qui ex vniuerso statu Ecclesiæ temporali, ac etiã à iudicibus Urbis, præterquam à Gubernatore, Vicario, & Senatore grauati, Pontifi. appellant, & ad cameralem tanquam supremam & propriam Pontifi. audientiam via appellationis recurrere solent, quos omnes & similes eorû causas, tanquam ordinarius à Papa substitutus sine alio rescripto audire, & pro iustitia diffinire solet, contra decis. cccxxxvj. si à iudice de appel. in no. secundum quam non potest in huiusmodi causis appellationum se intromittere, & quicquid facit hodie est ex speciali facultate sibi nouissimè data, præterquam in appellatione à iudice Marescalli, aliàs curiæ Sabellorum, quarum est ordinarius, prout si capitula iurisdictionum Urbis Syxti. iij. lib. statu. inserta legeris, liquere poterit, procedit tamen in similibus datis dilatio

dilationibus, seu seruatis (vt aiūt) terminis substantialibus. in causis beneficialibus rotalibus dari, seu seruari solitis, item caussarum quoq; omnium exemptorum, quas Pont. suæ camerali audientiaē reseruauerat. Is contra eosdem si criminaliter quauis via etiam inquisitionis procedendum sit, iuxta formam iuris poenas omnes Ecclesiasticas infligit, ac etiam pecuniarias, nō tamen corporis animaduersiones, quas si in caussis suis nouerit omninō in fligendas. Solet veluti Ecclesiasticus iudex reos ad Gubernatorem vrbis, tanquam ad exequatorem brachij sæcularis, & gladij Ecclesiæ temporalis, de quo inferius dicemus, remittere. Idem si ciuilitate inter ipsos, vel eorum alterum ad cuiusuis instantiam procedendum sit, inter quos veluti eorum ordinariis via monitorij, vel summariaē petitionis difformi tamen procedendi formula, nempe, si hodie de minori summa centum agatur absq; dilationibus & terminorum substantialium obseruatione. Si verò de maiori summa ageretur datis dilationibus & rotalibus terminis in beneficialibus caussis dari, seu seruari solitis. Quo exemplo etiam inter non curiales & extra Romanam curiā degentes ordinaria auctoritate ius dicit, vbi contrahentes ratione initi cōtractus, aut destinatae solutionis in Ro. cu. ac eorū suppositionis camerae apostolicæ eiusdem Ro. cu. forum sortiti fuissent Quod * tamē Aegi. de fo. comp. in camera ianuenſi conclu. cccv. & Inno. in c. licet ratione, in principio de for. comp. & in c. dilecti filij, circa medium ver. & intelligo hoc si ibi inueniatur, restringunt ad easum, vbi debitor in Ro. cu. apprehenderetur, quam restrictionem auditor

tor non seruat, imò etiam in obligationibus extra Romanam curiam factis, & in quibus solutio fuit alibi destinata, dum tamen forma cameræ adiecta sit, se ingerit etiam contra absentes, vt infra dicemus. Et * generaliter etiam extra istas personas, & casus, vbi de pensionibus super fructibus ecclesiasticis, vel de ipsis fructibus inter quoscunque ageretur, qua generalitate vtitur ipse in suis casibus sine discrimine contra quoscunque prælatos etiam episcopos, & nititur etiam illam ad Cardinales extendere, tamen si in generali dispositione non veniant, nec vlla ratione auditor id comprobet, nisi certis, vel potius in certis exemplis, quibus ostēdit apud suæ curiæ notarios, aliquos Cardinales ordinarium iudicium eorum forsan inscitia passos quandoque fuisse: quod etsi concederemus, non tamen præiudicat ordini, adeoque à certis annis suam iurisdictionem iure, vel iniuria auxit, vt quocunque vult spiret, licet quandoque audierim apud diuum Paulum in auditorio gratiæ de iurisdictione sua disputatum, & contra ipsum de pluribus vocatum, in eo præsertim capite decernendi monitorij, extra curiam contra non curiales, nec ratione debiti, vel criminis in curia contracti, cuius partis acerrimus fuit defensor Thomas Cortesius, dum viueret episcopus Valionē, nemini in auditorio secundus, à quo hæc omnia accepi. Crediderim tamen iurisdictionem auditoris in hoc posse defendi, vbi reus diu in solutione cessasset, vel in crimine insurdesceret, aded, vt ratione peccati hoc factum auditori, veluti ecclesiæ denunciaretur, vt propterea ad extinguendum reum à peccato eundem ad solutionem debiti,

debiti, vel criminis expurgationē, quasi via denunciationis per censuras ecclesiasticas & moneret & compelleret. Fateor tamen auditorem non debere hac via vices suas omnibus petentibus passim, sed cum maiori cognitioni causæ ac personarum discrimine concedere. In alio quoque opinor auditorem iurisdictionē sibi usurpare, vbi contra non curiales & in Ro. cu. non deprehensos vigore obligationis in forma cameræ, extra Ro. cu. in ite, in qua non esset solutio in eadem curia destinata per audientiam cōtradicta, ut nulla præcedente citatione, sed iurata duntaxat absentia procedit, in qua specie etiam vbi solutio fuisset in curia destinata, fuit aliàs tempore Aegidij sacrum palatium in voto, vt auditor non posset similem obligatum in Ro. cu. non deprehensum coram ipso ad iudicium euocare, Aegid. de For. comp. in causa mea. Ianuen. conclu. 305. Apud * istum auditorem multiplex est procedendi formula secundum suos casus, si via monitorij, vel summarie petitionis in casibus sibi concessis agatur, & lis contestetur. Diximus autem multiplicē esse, quia si hodie de minori summa centum non aliàs seruatis terminis substantialibus, si verò de maiori eiusdem terminis substantialibus, prout in beneficiis seruatis ad diffinitiuam, & quando via monitorij veniret monitus condemnandus ad reintegrationem eiusdem monitorij per litis contestationem, & comparisonem rei ad viam simplicis citationis redacti procederetur, si actor viam censurarum eligeret, & habita reintegratione, reus prout citationibus, prima ad videndum se excommunicari, quia non paruit

monito-

8 monitorio, nisi pareat excommunicatur, nisi ad
 primam cum intimatione. Qua * intimatione
 facta citato reo ad videndum se declarari, & li-
 teras decerni, declaratur, & similiter literæ de-
 cernuntur, decretæ relaxantur parti, relaxatæ
 publicantur, & pro publicatione in acie campi
 floræ ad finguntur. Reus postmodum per decem
 dies expectatur, quibus lapsis in tertia citatione
 ad videndum se aggrauari, reaggruari, & bra-
 chium sæculare decerni, aggrauatur, reaggraua-
 tur, & brachium sæculare decernitur. Quod si
 lis non contestetur, & monitorium sit exequu-
 tum in curia præiis similibus citationibus pro-
 ceditur, vt suprâ vsque ad brachium sæculare. Si
 verò monitorium fuerit extra curiam exequu-
 tum, tunc præiis quatuor dilationibus siue ci-
 tationib. ad docendû se paruisse monitorio pro
 prima, secunda, tertia, & quarta dilationib. tan-
 dem reus ob non paritionem excommunicatur,
 & exinde vsque ad brachium sæculare, vt in su-
 periore casu proceditur. Non absimilis est pro-
 cedendi formula, vbi ad paritionem literarum
 apostolicarum cuiusuis generis etiam exequu-
 torialium, & illarum exequutionem procedere
 tur, præiis scilicet quatuor similibus dilationi-
 bus, seu citationibus ad docendum se paruisse li-
 teris apostolicis, vel exequutorialibus reus ex-
 communicatur, & successiuè, prout suprâ decla-
 ratur, & brachium sæculare decernitur. Quod si
 ad exequutionem literarum apostolicarû con-
 tra aliquem ex alio capite procedendum est, &
 non quia negligat parere, sed quia commiserit
 in eas, tunc citato reo productis literis, & proba-
 to, quod reus cōtrâ fecerit, declaratur in currisse
 pœnas

pœnas in literis contentas. Idē si reus canonibus
 pœnalibus, & censuratis contrauenisset, & pro-
 pterea pœnæ canonice adiectæ infligendæ essent
 probato facto contra canonem ad pœnas iuxta
 dispositionem canonis procedi solet, quod si ad
 executionem obligationis in forma camere, &
 cōventionales censuras procederetur, habet hæc
 formula à debitore constitutos procuratores ir-
 reuocabiles etiam iureiurando ad confitendum
 iudicialiter debitum iuxta rei promissionem, ut
 etiam inuito reo possit creditor per organum di-
 ctorum procuratorum ad releuandum se à via
 ordinarij iudicij reum habere confessum, & tan-
 quam contra confessum à iudice executionem
 & ipsius rei compulsionem etiam per censuras
 ecclesiasticas iuxta obligationis formulā. Qua-
 re præuia citatione ad confitendum debitum, &
 videndum se excommunicari, nisi reus per seip-
 sum fateatur debitū, obtinet actor per alterū ex
 procuratorib. nominatis illud iudicialiter cōfi-
 teri, & notarius actuarius permittēte stylo abs-
 que alia præsentia, verbo vel scientia dicti pro-
 curatoris nominati confessionē huiusmodi ex-
 tendit, sub ipsius nomine, & iudex sub eadem ci-
 tatione decretum excommunicationis cōcedit,
 cum dilatione, nisi infra tres dies non aliās ipsi
 reo intimanda, lapso triduo citato reo ad viden-
 dū se declarari & literas decerni. declaratur, pu-
 blicatur, & prout suprā in alijs diximus, vsq; ad
 brachiū sæculare proceditur. Huic auditorio ho-
 die præest Ioan. Baptif. Cicada nobilis Ianuēsis,
 exercet * is iurisdictionē per duos vicarios suos
 quorū vnus priuatis, alter verò publicis præfunt
 iudicijs, habetq; auditorium ad caussarum vsus
 nouem

nouem

nouem notarios actuarios omnes maxima causarum congerie occupatos, intra quorum sodalium siue collegium solent semper adesse plerique; in arte notariatus celebres viri, ad quorum collegium solent iudices huius auditorij nonnunquam litigatores remittere, vbi de his, quæ ad artem notariatus spectant controuerteretur, & in pluribus, etiam extra artem de his, quæ suis temporibus viderint ipsi in auditorio ex certa obseruatione, in nonnullis casibus seruatum, & eorum responsis consueuerunt litigatores acquiescere, vel iuxta illorum sententiam iudices decernere.

ANNOTATIONES.

2
10

I S est.) *Auditorem* * *Camera* inter curiales antiquius dicere consueuisse, in quibusdam memorie promptuarijs scriptum inueniri Aegidius testatur decisione 210. meminit & Rota decisione antiqua 728. de cuius quidem auditoris potestate idem Aegid. non vno in loco in mentionem incidit, vt liquet deci. 196. 805. & 308. vbi ait. extra Romanam curiam iurisdictionem haudquaquam habere. Caterum multis ab hinc annis Auditoris laxior est potestas, atque magnifica, vt ad magnum iurisdictionis culmen sui eius munus euectum. Hic inter alia gladium habet spirituales, fulmina in contumaces dirasque preces mandati, excommunicationem scilicet, (vbi enim sacri scriptores vocant,) quod ¶ verbum etsi alios apud auctores non legitur, vt politioris literaturæ viri barbarum esse contendant, & pro excommunicatione, interdictionem dicant, nihil fecius verbum communico apud plures legere est, quorum Ciceronis tantum omnium principis testimonium afferam ex Orat. pro C. Balbo. Est enim in populum Romanum graue, non posse vti socijs excellenti virtute præditis, qui velint cum periculis nostris sua communicare. Quid enim aliud significet communico, quam participo, & quod priuatum est, aut esse

II

aut esse potest, vniuersorum facio? Inde (vt auguror) excommunico, id est, extra communionem hominum pono, eorumq; consuetudine rerumq; vsu interdico. Cyprianus vero excommunicatos eleganti vocabulo abstentos vocauit. Sed cum* excommunicationis sermo inciderit, sciendum est, haudquaquam Christianorum fuisse inuentum, vt Theologi Pontificijque iuris interpretes autumant. Nam Druides & Carceres Galliarum populos sacrificio impios interdixisse, Cæsar libro septimo Commentariorum, de illorum moribus, ac ritibus scribens, demonstrat, qui viam excommunicationis, qua vtimur, imaginē in hæc verba exprimere videtur. Si quis aut publicus, aut priuatus eorum decreto non stetit, sacrificijs interdicit, hæc pœna apud eos est grauisissima. Quibus ita est interdictum, hi numero impiorum ac sceleratorum habentur, his omnes decedunt, aditumque sermonemque defugiunt, ne quid ex contagione incommodi accipiant, neque his petentibus ius redditur, neq; honos illis communicatur. Hæc Cæsar. Linius etiam libro sexto, Decadis iij. excommunicationis similitudinem innuere videtur his verbis: Qui vitus acie excessisset, eum ne quis vrbe, tecto, mensa, lare reciperet: diram execrationem in populares, obtestationemq; quam sanctissimam potuerunt, aduersus hospites composuerunt. Et libro 10. Decadis iij. Huius atrocitas facinoris nouam veluti flammam Regis inuidiæ adiecit, vt vulgò ipsum liberosq; eius execrarentur: quæ diræ breui ab omnibus Dijs exauditæ, vt seuiret ipse in suum sanguinem effecerunt. Testatur etiam Aemilius Probus in vita Alcibiadis, Eumolpidas sacerdotes à populo Atheniensi coactos fuisse, vt Alcibiadem deuouerent, eiusque deuotionis, quò testatior esset memoria, exemplum in pila lapidea incisum, positum fuisse in publico. Qua de re & Plutar. in eodem Alcibiade, ac Iustinus libro quinto, vt cætera in presentia omittam, quæ in annotationibus suis in Probum attulit Hieronymus Magius Anglarensis. Vnde Christiani nedum ab Euangelio, Diuinq;

Pauli institutis sed ac ethnicis scriptoribus excommunicationem extimescendam esse discant cum Ecclesia ipsiusque presules in contumaces, tumidos, in obediensque spirituum gladium vibrant. Nicolaus Antonius Grauatius.

De Governatore Urbis, eiusque auditorio
& ditione.

C A P. V.

S V M M A R I V M.

- 1 Governator urbis intra quadragesimum duntaxat lapidem iurisdictionem habet.
- 2 Curia Sabellorum, que sic appellatur, est Marcellus urbis, & de eius potestate.
- 3 Prauenio locum habet, inter curiam Sacellorum & Senatorem urbis.
- 4 Governator urbis excommunicare non valet etiam in causis vigore obligationis in forma camera.
- 5 Governatoris officium in quo consistat.
- 6 Governator duos vicarios habet.
- 7 Iudicandi ratio multiplex fuit olim Roma in capitibus iudicij.
- 8 Parricidium antiquitus non solum parentis, sed cuiuscunque hominis caedes appellabatur.
- 9 Governator Urbis equiparatur Quaestori, & Praefecto Urbis.

Hic proximus est alius a Camerae Apostolicae minister, cui camera alterum Ecclesiae gladium, scilicet temporalem tradidit. Is ratione proprii officij inferior est auditore. Verum a certis annis consueverunt Reuerendissimi pro tempore S. R. E. camerarii, ut se abordi.

ab ordinarijs cameralibus audientijs reuocarent, vices suas ei subdelegare, idque à tãto tempore, vt iure quasi præscripto hanc sibi delegationem vendicare possit, quasi munus proprio eius officio vnitum, qua ratione solet is veluti vicecamerarius auditorem, ac etiam partes ipsos clericos in camera, & alibi omnes prælatos præcedere, non autem ratione propriij officij, quod proximo ex omni capite inferius est, siquidem si gladium eccles. à cuique traditum respiciamus, dignior & grandior est spiritualis auditori datus, quo animaduertit in animas, si * territorium iste urbem duntaxat & districtum infra quadragesimum ab urbe lapidè pro territorio habet, nec in urbe vniuersas populi species: Auditor verò vsq; ad exterarum & finitimarum regionum. Quòd si species populi urbis cuiq; datus auditor eas habet, quas Pontif. velut digniores suæ propriæ & camerali reseruauerat audientiæ, nempe, familiarium suorum, ac Sanctæ Romæ Ecclesiæ Cardinalium & aliorum eadem ratione à iurisdictione aliorum iudicium exemptorum Romanam Curiam sequentium, vtpote Orationum, Principum, & Ciuitatum, officialium Romanæ Curiæ, & insignium mercatorum, reliquis inferioribus Romanam Curiam sequentibus Marefcallus * urbis ius dicit, quem hodie Curiæ Sabellorum iudicem vocamus, & vbi grauentur, auditorem appellant, prout si capitula distinctionis iurisdictionum urbis per Syxtum quartum, & bullam per Iulium secundum aditam libro statutorum urbis cõpilata legens facile dignoscere poteris. Is igitur ratione propriij officij gladio tẽporali Ecclesiæ ferit eos, & bra-

hij sæcularis est exequutor, caussas quoque bri-
 gosorum, treguarum, securitatũ, aut pacis rup-
 tarum, querelas etiam vasallorum aduersus ba-
 rones suos infra fines sui territorij quadragesi-
 mum scilicet lapidem, etiam capitales, caussas
 etiam mercedum omnes sine tribunali, & sine
 scriptura summarie & manu regia audire & de-
 cidere debet, iuxta formã statutorum vrbis, vel
 iuris communis, vbi statuta desint, & in omnib.
 3 * etiam prædictis inter ipsum & senatorem vr-
 bis locus est præuentioni, & si concurrant omni-
 4 bus Senator præfertur. Non * potest tamen Gu-
 bernator in caussis suis etiam, si vigore obliga-
 tionis in forma camera corã ipso ageretur, ex-
 cõmunicare & cõsuras ecclesiasticas alias fulmi-
 5 nare, quod munus hoc propriũ sit auditoris, de
 quo supra loquuti fuimus. Is * denique ratione
 vicecamerariatus, & tanquam vicecamerarius
 omnibus iudicantibus, & officialibus vrbis ceu
 superintendens præest, & iure præsentia hu-
 iusmodi solet in primis paci Ciuitatis, & Ro-
 manæ Curia studere, ac alijs officialibus vrbis,
 & Romanæ Curia in concernentibus pacem, &
 quietem Ciuitatis, & Curia Romanæ assistere,
 eiusque manum & auxilium præstare. Amplius
 & litigatores omnes ad ipsum venientes extra
 6 prænarratas caussas ad eius notionem pertinen-
 tes ad suos iudices remittere, reducesque face-
 re, & in quib. à suis fortè iudicibus apud ipsum
 conqueruntur se grauatos caussas ipforum non
 inter litigatores, sed inter eum, qui de iudice
 conqueritur, & ipsum iudicem audire, & vbi no-
 uerit iustas fuisse querelas providere, vt in quã-
 tum iustũ est à passis grauaminib. releuetur, &
 quod

quodd iudices debitas dilationes ac terminos nō denegent, & quos nouerit iudices aliosue iustitiæ officiales contrauenisse, eadem facultate coercere poterit, vel honestius agēdo omnia Pont. referre. Tu si capitalia Syxti quarti, bullamque Iulij secundi superius citatam legeris, ferè hæc omnia de officijs Gubernatoris & Vicecamerarij comprobare poteris. Consueuerunt tamen à certis annis pleriq; Gubernatores, cognitionem caussarum, & ex illis prouentus adfectantes, litigatores à iudicibus suis grauatos apud ipsos reclamantes, non aliàs prout tenentur controuersiam inter reclamantē & iudicem audire, & litigatores demū ad suos iudices remittere, sed omnes quotquot veniūt, & eorum caussas, quantumcunque alibi cœptas audire, & decidere, & plerunq; etiam reis calumniantib. significaciones priuatas facere, ne vigore mandati alterius cuiusq; iudicis molestari possint, & ministeriū iustitiæ impedire. Quod si contra formam suarum significacionum tametsi à iustitia abhorrentium, in aliquo contrà fiat, exequutiones pro viribus retractare, & plerunq; cum iudicibus pugnare, quorum exequutores quandoque solent dare poenas. Quamobrem nostris temporibus videmus Gubernatores vbi ptohibiti sunt, nullum habere tribunal, plusquam tribunal sibi cōstituere, vbi caussas manu regia, & sine scriptura expedire tenerentur: Scribarum copias habent, qui ingentem actorum congeriem quotidie sibi congerunt, & de vnoquoque minimo litigatorum actu notando contra communem morem notariorum aliarum curiarum, idque etiam si caussa commissaria sit, in qua postmodum re-

gesta cum graui litigatorum dispendio complare solent, prouentus faciunt, & ut vides in commissarijs causis bis exigunt. Solerque * Gubernator pro commodiori forensium expeditione duos in audientia sua vicarios habere, vnum in publicis iudicijs, is solus in hac Alma vrbe, & si semper tyro causas, vbi de summa rerum agitur, audit & iudicat. Res certè à tantis patribus prætermittenda, de qua pluries apud multos conquestus fui, nec cessabo, donec videro tantæ rei aliam præscriptam esse formam, maximè nostræ ætate, qua ob iudicum tenuitatem, vel modicam pietatem non valent rei fisco resistere, imò iudices ipsi solent reos ex suo præscripto more, quasi hostiliter insectari. Quòd si aliquis virorum ordo publicis iudicibus constitueretur, vel saltem quatuor latrunculatores vrbis locum haberent, vbi bis in hebdomada conuenerent, & non nisi omnium voto possent reum torquere, vel iudicare, cessarent hæc omnia, apud istos rarò, vel nunquam causas defendo, quod ut semper facias, rebus sic stantibus plurimum suadeo. Alterum habet Gubernator suæ curiæ vicarium, qui priuatis præest iudicijs, apud quem minus versatus sum, nulla tamen certa adest apud ipsum procedendi formula, quare nec monstratione indiges. Tu quanto minus hoc in foro versaberis, tuæ magis prospicies conditioni. Solent autem hic versari tantùm causidici (causidicos autem auctoritate Fab. Quintiliani eos voco, qui nobiliore foro inutiles extitissent) ac huiusce fori veluti canes lanarij esse adscriptij.

A N N O T A T I O N E S.

Alius Camera.) cūm vtrunque gladium à Deo Pontifex habeat, spirituales scilicet, de quo diximus, & temporalem, de quo in presentia loquimur hunc Gubernatori Urbis exercendum tradidit. Hic enim delictorum est animaduersor & castigator. Verūm ad quam antiquorum magistratum similitudinem constitutus fuerit, certum non habeo. Nam ratio iudicandi Romæ tunc Reipab. florente, tum Imperatorum ætate varia fuit & multiplex & ut cuilibet liberum fuit potestati, leges late sunt & potestas. Linius enim apud Regem fuisse hoc munus iudicare videtur, dum de Superbo rege in hanc sententiam loquimur. Metum ut incuteret, cognitionem capitalium rerum sine consilij per se solus exercebat: propterque eam causam occidere, in exilium agere, bonis multare poterat. Et Suetonius etiam in Caligula idem ostendit, quod Imperator ipse causas cognoscebat. Duumuiros etiam iudicandi rationem in iudicio tamen perduellionis habuisse, ex Lino liquet libro primo, ab urbe condita, qui Horatianum iudicium agens sic in morte prodidit: Duumuiros perduellionem iudicant, si à Duumuiris prouocauerit, prouocatione certato, si vincunt, caput obnubito, infelici arbori veste suspendito, verberato, vel intra pomerium, vel extra pomerium. Hærenus Linius. Consules hanc deinde in perduellionis reos potestatem habuisse, idem Linius de Bruto loquens, enarrat, qui primus Consul Iunios, Vitellos, & Aquillos supplicio affecit, etsi de his, quæ capitula erant, alibi sepe non iudicasse legatur, ut Linius libro secundo. Populo etiam iudiciorum potestas permissa fuit, & primum iudicium de Coriolano fuit, qui in exilium pulsus est, si Lino & Dionysio credimus. Sed ex Ciceronis sententia primum iudicium illud fuisse videtur M. Horatij, de quo meminimus, ait enim ipse in Oratione pro Milone Romana ciuitas primū iudicium de capite vidit M. Horatij, qui nondū libera

ciuitate, tamen populi Romani comitijs liberatus est, cum
sua manus sororem interfecit: fateretur. Et hoc primum,
quod Romae fuit de capite iudicium parricidij fuit. Nam
cum M. Horatius sorore interfecit in iudiciū est adductus,
illum lege Numae de parricidio interrogatum aiunt Festus,
Dionysius, & Plutarchus. Unde * Parricidium non parentis,
sed cuiusque necessarij caedem appellabant. Lege enim
Numae Pompilij ita cauebatur, Si quis liberum hominem
morti sciens duit, parricida esto. At Marcellus in l. prima,
ad legem Pompeiam de Parricidijs, ait, huius criminis non
teneri, nisi qui patrem, matrem, fratrem, sorores, aliosque
propinquos occiderit. Verum, illum etiam Parricidij te-
neri existimo, qui in patriam machinatur, quae communis
omnium parens est. Hinc Cicero libro primo Offic. Potest
enim, dij immortales, cuiquam esse vtile, foedissimum & de-
terrimum parricidium patrie, quamuis is, qui se eo obstrin-
xerit, ab oppressis ciuibus parens nominetur? Sed redeamus
vnde digressi sumus, Tribuni Pleb. diem capitis quoque di-
cebant, vt de Virginio Tribuno legitur, Praetores in super,
Quaestores capitalibus iudicijs praerant, quorum officium
primo Digestorum libro ab Vlpiano enarratur, Varrone de
lingua Latina, multisque alijs. Cum ergo plerique fuerint,
qui capitalibus quaestionibus praerant, cui magistratui Gu-
bernator magis adhaereat, dubitationem res habet, cerserem
tamen * potius Quaestoris, quam alterius instar habere, cum
ille caet. ris luxiore in querendis, puniendisque maleficijs
potestatem habuerit. Hinc Quaestor à querendo, & quaestor
vocatur, Vergilius,

“ Quæsitot Minos vrbam mouet.

“ Et Claud. Quæsitot in alto

“ Conspicuos solio pertētat crimina Minos.
Quamuis Praefecto Urbis, Gubernatorem æquari etiam pos-
se, auguror. Et licet hic intra quadragesimum lapidem iuris-
dictionē exerceat, ille verò ad centesimū vsq; cognitionem,
ani.

animaduersionemque habuerit, ut in Pandectis legitur, de officio Præfecti vrbis, nimirum videri tamen debeat. Nam Principes Romani valdè propagatum tunc imperium habebant. Et huic opinioni maiorem in modum concinit, quod doctissimus præceptor meus D. Bolognetus scribit in rubric de offic. eius, nume. 17. vbi de magistratibus Neapolitanis loquens. Magnum iustitiarium Præfecto vrbis equiparat. Qui nempe magistratus cum vrbis Gubernatore affinitatem habet. Quanquam dicat Pwpuratus in l. prima, num. 96 ff. de offic. eius, quòd præfecti vrbis simulachrum apud nos nequam videtur, cuius iurisdictionem ad Prætozem translata esse, auctor est Fenestella seu potius Poggius Florentinus eius libelli auctor, qui falsò Fenestellæ, veteri auctori addi videbitur. Nicolaus Anto. Grauatius.

De Præsidente Camera Apostolica.

C A P. V I.

S V M M A R I V M.

- 1 Officium Præsidentis camerae Apostolica quale sit.
- 2 Præsidentis camerae Apostolica habetur ad instar quaestoris vrbani.

HVnc sequitur àlter, quem camerae Apostolicæ præidentem vocamus, cuius* munus est rationibus vniuersi ærarij præfesse, & rationes cuiusque alterius, qui prouentus camerae Apostolicæ administrasset in vrbe, vel in prouincijs recipit, & veluti earum censor videt, ac in adiutorio camerae recenset.

A N N O T A T I O N E S.

Præsidentem.) Hic (si Budeo credimus) Quæstoris* vrbani locum vendicat, de quo supra in cap. 3. nonnihil attigimus. Nicolaus Anto. Grauatius.

F 5

De

S V M M A R I V M.

- 1 Aduocati pauperum officium.
- 2 Pauperum cura habenda est.
- 3 Paupertas ubique contempta.
- 4 Aduocati publici decem ab Atheniensibus fingulis annis constituebantur, qui delatos criminis defenderent.

Verum cum suprâ diximus priuatorum causas inter ipsos, & sic cum hac in audientia tractari, iure institutum est, vt in eadem audientia habeant priuati a re publico aduocatum, qui * apud Patres, priuatorum partes, maximè pauperum contra fiscales aduocatos tueatur, & defendat.

A N N O T A T I O N E S.

a Aduocatum.) Curam pauperum esse habendam, cum
a Seruator noster non vno in loco predicauerit, consentaneum Pontificibus visum fuit, si Aduocati pauperum officium a re publico constituerent: sic, vt pauperes, a quibus parua est pecunia, aduocatorum cupidini satisfacere non valentes, indefensum pereant. Quod quidem ne pauperibus expediens, Deo gratum sit, nemo est, qui non videat. Nam quæ pauperibus facimus, Christo facimus, Matth. 25. Et seneratur Dominus, qui miseretur pauperis, vt Sapiens ait Proverbio. 19. Idcirco Principes huic sancto necessarioque muneri ac rem summamque curam impendere deberent, hac praesertim tempestate, qua frigere charitas adeò videtur, vt vix vnus reperiri patronos possit, qui gratis (veluti iure obstringitur) patrociniu inopi prestare velit, ubique * iam contempta est paupertas.

SECUNDVS.

91

Et vt Salo. citato loco scribit, Fratres hominis pauperis ode-
runt eum, in super & amici procul recesserunt ab eo. Non in
merito conquirebatur Ouid. lib. 3. de Arte.

Curia pauperibus clausa est, dat census honores.

Et idem in 1. Fastorum.

In precio precium nunc est, dat census honores,

Census amicitias, pauper vbiq; iacet.

Ampl. Etendum est ergo à cunctis principibus murus hoc pijs-
simus, vt eorum in ciuitatibus illud pro pauperum defensi-
one constituent: ad quod * Atheniensium institutum illud
pertinere videtur, ab Aristotele monumentis traditum. Qui
singulis annis aduocatos publicos decem sorte constituere
consueuerant, qui de latorum criminis defenderent. Nico. Anto.
Grauatius.

De Aduocato fiscali.

C A P. VIII.

SUMMARIVM.

- 1 Aduocati fiscali officium.
- 2 Aduocatus fisci primò annalis erat.
- 3 Aduocatus fisci comes appellari potest, & quoscun-
que precedit aduocatos.
- 4 Procuratoris fisci munus nobile est, & simplices
aduocatos precedit.

Sequitur alter aduocatus, a qui partes fisci
tueri solet, cum ipsa audientia, tum etiam
extra apud alios Romanæ curiæ iudices, ad
quos vbi opus est pro parte fisci de iure respon-
det, is vtrique est eiusdem consistorialis ordi-
nis.

ANNOTATIONES.

Qui partes fisci.) Aduocatum * fisci ab Adriano Im-
pera-

- 2 peratore primum institutum fuisse tradidit Bud. eius in Annotationibus in Pandectas, tit. de officio Questoris, & meminit Vestrius sequenti capite. Et hoc *patrocinijs fiscalis munus olim annale erat. l. cum aduocato. C. de aduoc. diuers. iudi. Quod deinde ad biennium prorogatum fuit. l. sancimus ij eod. tit. Verum hodie perpetuum est. Et hoc quidem officium magne auctoritatis, dignitatisque est, adeo, qui illud exercet, ut comes appellari queat, l. i. eo, quem citauimus in titulo. Et quoscunque ob eius nominis excellentiam aduocatos etiam antiquiores precedit. Nam ex tituli claritate facile primus quisque tenebit, si Ioanni Imolensi, Angeloque credimus in l. qui soluendo ff. de hered. instit. Necnon & Archidiacono in c. quoniam, 16. dist. eo in loco, cum de Synodo loquitur. Quinimò & Procurator fisci aduocatos (si modicam non haberent dignitatem) precedit, cum ipse appellari aduocatus possit, ut pulchrè Glossator tradidit in l. non intelligitur. §. vitim. in verbo. restituantur, ff. de iure fisci. Cuius officium nobile est, & si procuratorum secundum reglam vile sit munus, ut latius ab Iafone explicatur in rubric. C. de procur. Ioanne Platea in l. vniuersos, ff. de decurionibus, lib. 10. Rebuffo in l. si quis procurationem, eo. titu. atque Bono Curiale in tract. Nobilitatis, in 3 part. num. 142. Nic. Anto. Grauius.

De procuratore fisci, ac eius officio.

CAP. IX.

SUMMARIVM.

- 1 Confiscari quid sit.
- 2 Aduocati fiscalis munus.
- 3 Procuratoris fisci officium.

2 **P**ost aduocatum locum habet in audientia a procurator fisci, qui fiscales causas in ipsa camerale audientia, & apud alios Rom. Cu. iudices ex facto instituit, agitque vel defendit. Fiscales autem causæ sunt, vbi de publica pecu-

pecunia, vel vindicta ageretur. Hinc * confiscari
 dicimus, in publicum ius ærarij aliquid redige-
 re, vt Suet. in Augusto testatur, dum inquit, deui-
 ctis his, & cōfiscatis promissa veteranis præmia
 soluentur. Adstipulantur nostrates iurecon. in
 in pandectis, ac tractatu de iure fisci. Hoc * fiska-
 lis patrociniij munus, à superioribus prætermis-
 sum legitur, ab Adriano Imperatore primum in-
 stitutum, ante cuius tempora non curarunt prin-
 cipes fiscalibus causis patronum, vel Aduocatu
 dare, quibus arridet Plinius Panegyrico inqui-
 ens. Quæ præcipua tibi gloria est, sæpius vinci-
 tur fiscus, cuius mala causa est nunquam, nisi
 sub bono principe. Tantaque eorum fuit indul-
 gentia, vt crescente propterea hominum mali-
 tia, ac in omni malorum genere peccandi facili-
 tas, institutus fuerit fisci patronus, vel aduoca-
 tus, * qui aduersus reos fisci causam pro publica
 vindicta ageret, estque munus hoc nostra ætate
 ad malos mores cohibendos admodum necessa-
 rium, & ad pacem, ac quietem Ecclesiasticæ rei-
 pub. plurimum conducit, ac in Roman. Cu. non
 mediocris est negocij, atque auctoritatis, pluri-
 mumque, & Principis, & priuatorum interest,
 vt non nisi à viro probo, erudito, ac in Rom. foro
 versato exerceatur. Is * enim in camerali audi-
 entia patribus, ac alijs extra audientiam iudici-
 bus in fiscalibus causis assistit, causarum secre-
 ta noscit, ac pro libito intuetur, & in omnibus
 votum, saltem consilij gratia præstat, non tamen
 iudicat. Idem denique publicis consistorijs in-
 teresse contuenit, ac pro publico eius officio pe-
 tere ac curare, vt de rebus sic publicè peractis,
 quarum testimonium perpetuò habere reipub.
 inter-

inter-

interfit (vtpote de alicuius principis obedientia Pontifici præstita, ac similibus per aliquem ex Protonotarijs Apostolicis ad perpetuam rei sic gestæ memoriam publicum fiat documentum, Reliqua, quæ ad hoc munus spectant, facillè poteris in foro versans à te ipso dignoscere. Hæc tibi pro breui monstratione nostra satis erunt.

ANNOTATIONES.

- Procurator fisci. Si antiqua monumenta legamus, illum fisci procuratorem appellatum fuisse dignoscemus, cui omnis res fisci commissa erat: quem Iul. Capitolinus in Maximino rationalem appellat, cum ait. Erat fisci procurator in Libia qui omnes Maximini studio spoliauerat. hic per rusticanam plebem interemptus est, sed cum per eos, qui rationalem in honorem Maximini defendebant, viderent auctoritate cedis, &c. huic sententia Lampridius in Alexandro accedere videtur. Quæ fuit Alciati quoque sententia titul. de fund. reipub. priu. lib. II. quæque testimonio Imperat. comprobari potest, in l. curator, C. de modo multarum, vbi Legista appellatur, id est, rationalis. Et differt procurator fisci à procuratore Cesaris, quicquid Alciat. eo loco dixerit. Nam Cesaris procurator dignitate superior fisci procuratore erat, l. ad fiscum, & l. sequent. C. vbi causse fiscales, & quod sit discrimen, nuncupatim docuit Paul. Castren. in l. 2. C. si aduer. fiscum, quia officium procuratoris Cesaris in iudicando consistit. d. l. 2. Procuratoris autem fisci in agendo atque procurando, qui quandoque curator reipub. appellatur. d. l. curator. Nic. Anto. Grauatius.

De Commissario Camera Apostolica,
eiusq; officio.

C A P. X.

Post

Post procuratorem fiscalem sedet quoque
 commissarius eiusdem camerae Apostoli-
 cae, qui eiusdem camerae negocia tractare,
 gerere & exequi solet, quae ad iudicia non atti-
 nent. Is exactionibus publicis & functionibus,
 & vectigalibus, ac etiam annonae & cudendae pe-
 cuniae, alijsque cameralibus negotijs praest. Est-
 que hoc munus ex sui natura non vulgare, cuius
 auctoritatem ostendit suo tempore Ioannes Ba-
 ptista Brocchus Imolen. maior auunculus meus,
 qui auctoritate sui officij se ad ipsum munus ad-
 eò euexit, ut totam Urbem, ac vniuersam Rom.
 Curiam machinam regere cunctis videretur, sed
 nostrae aetate humilioris vestrae conditionis, &
 omnia ferè, quae ad hoc munus spectant, Guber-
 nator Thesaurarius, Praesidens & Procurator fis-
 calis gestant.

ANNOTATIONES.

Commissarius. Non modicum aetate superiore com-
 missarij Camerae munus fuit. Nam aedilis officio, Monetali-
 um, denique Quaestoris fungebatur. Ceterum nostra aetate his
 muneribus vacuus est. Cùm Urbis Gubernator, Thesauri-
 rius, Praesidens, Fiscique procurator illa veluti, quae ad eos
 pertinent, exerceant. Sic, ut Commissario Camerae illud eue-
 nisse videatur, quod Corniculæ, quae aurbus praestare gloria-
 batur, sed cum illa pennas reperirent, nuda inuenta est, face-
 re tamen dictum sit scio enim graues huic muneri viros praes-
 esse, quibus honorifica nec in praesentia deficit potestas. Nico-
 Anto. Grauatius.

De Clerico sacri Senatus, seu collegio Reuerendiss.
 Card. in camera Apostolica
 residente.

C A P. X I.

Vlti.

Vltimus & post omnes residet is, qui in camera apostolica iura & prouentus Cardinalibus designat, & alia si quæ tractantur ipsos Cardinales tangentia tuetur & defendit.

De eadem Camerale audientia, deq; vtriusq; ripa foraneis iudicibus.

CAP. XII.

SUMMARIVM.

- 1 *Audientia camerale in hebdomada in palatio Apostolico conuenire solet, & quid sit eius munus.*
- 2 *Causse ripales ad cameralem audientiam spectant, & cur causse ripales dicantur: & de vtriusque ripa.*
- 3 *Notarij decem sunt in camerale audientia, & eorum quid sit munus.*

Sed postquam de membris camerae Apostolicæ satis diximus, ad corpus ipsum camerale audientiae redeamus. Cōsuevit enim hæc audientia ter in hebdomada conuenire in Pallatio Apostolico, & loco suo, quem propterea cameram vocamus Apostolicam, in qua publica, quæ diximus negotia tractantur, & audiuntur causse, si quæ species sunt præter eas, quas supra diximus ministris ad partem demandatas, utpote, si de mala diplomatum expeditione per ipsam Cameram facta, si de publicis functionibus, vectigalibus, & alijs publicis prouentibus cum Ecclesiasticis ex vniuerso orbe, tum temporalibus ex statu Ecclesiæ temporali, siue inter officiales Romanæ Curie, quibus pro maiori parte designata sunt, siue inter ipsos publicanos

exa-

exactores & collectores, vel eosdem & priuatos seu vniuersitates, ac etiam inter ipsos priuatos & suas vniuersitates, vel denique si inter quemlibet ex prædictis & fiscum sint controuersia. Amplius * & causæ quoque omnium mercium, quæ ad hanc Urbem & ripam Tyberis ex mari, vel à montibus vectæ sunt nauibus quas ripales vocant causas. Idque sitæ iudicium inter ipsos mercatores, siue inter eosdem & nautas, & alterum ipsorum priuatum agatur, quas causas sue audientia Camera reseruauit, fauore eorum, quorum opera vehuntur merces, ne (vt opinor) cogereentur in eorum controuersias exactionibusque iudices adire, & ordinaria subire iudicia quibus etiam pro commodiori eorum expeditione per certos vicarios substitutos apud ipsos, & super ripa fluminis residentes ius dicit, quorum vnus maritimis & inferioris ripæ mercibus præest, quem cameratum ripæ vocant. Is est semper Romanus ciuis, quod eius electio, & totius quasi foraneæ audientia suæ regimen Populo Romano, cui mercium frequentia præcipue expedit, antiquitus demandata sunt. Alter verò montanis & superioris ripæ mercibus, quam in discrimen alterius, Ripettam vulgò nominant. Quod si litigatores, vel pro grauitate causæ, vel in omnibus appellantes velint in camera audiri, eorum similiter audientia, ac suarum causarum decisio pro commodiori ipsorum expeditione, vni ex Patribus ad partem demandatæ sunt, qui se propterea nedum Camera Apostolicæ clericum, sed & ripæ & ripettæ & Præsidentem vocat: quod munus consuevit, aliàs vni & seniori omnium Decano perpetuò dari, hodie vnicuique

que ad tempus per turnum (vt aiunt) cōceditur. Solentque similiter alias causas, sed audiendas tantum & auditorio referendas ad petitionem partis inuicem distribuere, & sedentes in loco publico omnes litigatorum petitiones seu (vt aiunt) instantias audire, quas alter ex Patribus clericis certo libro, quem Decretorum nominant, ad partis suggestionem recipit & conscribit, quibus receptis solent Patres se in secretiori loco reuocare, vbi singulae petitiones & contradictiones huiusmodi in libro receptæ leguntur. Aliæ verò disputantur in tres partes, & re digesta, solet is, qui scribit ex plurium voto in margine libri & fronte petitionis huius audientie responsa, seu decreta adscribere. Soli tamen clerici dant vota, cæteri omnes ad consilium suam proferunt sententiã. Is verò ex patribus, qui scribit, (quod munus menstruum cuique ex patribus ipso ex turno contingere solet) librum decretorum interim apud se, & in domo sua retinet, ad quem & litigatores & notarij aditum habent, decreta in suis causis vident, & apud acta actuarij notant sub citationibus partium, quarum cedula eiusdem notarijs causarum actuarijs ante audientiam per litigatores dari solent. Notarij autem numero sunt decem, quorum munera fuere acta causarum cameralium ceu ipsarum actuarij summa fide conscribere, consensus contrahentium in beneficialibus dispositionibus recipere, ac secum supplicationes summarium, & datam demum omnia in libris publicis camerae Apostolicæ per extensum adnotare. Qui libri omnes in publico loco, & archiuio seruari solent, ad quã notarij omnes pro libito aditum habent.

Ipsi.

Ipsi que sunt huius loci custodes ac literas Apostolicas, quæ per Cameram expediuntur in alijs libris archiu ij ad hunc usum destinatis de verbo ad verbum registrare, prout supra, vbi de expeditione literarum per Cameram fusius loquuti fuimus.

De Camerali carcerum visitatione.

C A P. XIII.

S V M M A R I V M.

- 1 Carceres singulis mensibus visitantur.
- 2 Iudicum visitantium carceratos quale sit munus.

Verum cum ingens tot iudicum Rom. Curia numerus ingentem quoque præ populi multitudine habeat semper carcerum copiam, & quisque ad partem suos audiat & iudicet, plerunque euenit, vt reorum causæ ob iudicum occupationes, nonnunquam etiã ob culpam longius producantur, quam causæ ipsæ & mala carcerum mansio desiderent. More a introductum est, vt Patres * ipsi tanquam supremi iudices, vt supra, omnes, vices ipsius Principis regias gerentes, pro pietate sua sæpius in anno, vt pote singulis mensibus carceres omnes visitent. Non tamen omnes, qui in camerali audientia locum habent pro simili carcerum visitatione conueniunt, sed loco Reuerendiss. Camera-rij is, qui vices suas gerit, ac semper alter ex septem partibus clericis, & secum quoque omnes alij, quos supra diximus cameræ ministros, Thesaurario & Præsidente exceptis, ac cuiusque ipsorum Vicarij Latrunculatores. Hi * omnes indicta die apud singulos carceres Vbis

per spaciū in temporis publico in loco sedent, & coram ipsis singuli rei suo ordine vocati audiuntur, si volunt, & Patres audito reo, ac meritis sue causæ intellectis, etiam a iudice sue causæ, qui patribus seriem omnem pro suo officio recensere solet, pro natura facti, pro qualitate rei, pro statu causæ, pro tempore sue carcerationis, solent pro ipsius liberatione, vel aliàs pro eius expeditione decernere, & plerunque etiam ubi omninò pœna infligenda sit reo, illam pro pietate sua mitigare. Sic si aliquis pro civili debito diu fuerit carceris mancipium, vel aliàs sue paupertatis testimonium habeat in fronte, vel impensa audiētia, solent Patres pro simili pietate sua pro liberatione carcerati decernere, & pro illius facultate creditori quoque consulere, utpote quod reus certa gaudeat dilatione, ac solutionis divisione, sub cautionibus tamen, & quandoque etiam pro non cauere valentibus sub eorum obligatione, & triremium pœna, nonnunquam etiam si paupertas debitoris sit in aperto, & ipse desperans posse soluere malit cedere bonis, solent Patres sola professione reum ad beneficium simplicis cessionis bonorum admittere, & facti per ipsum, fida tamen bonorum indicatione pro sua liberatione decernere. Quapropter vigilant creditores, ad quorum instantiam detinentur, & in visitationibus huiusmodi interesse solent, ac reorum obligationibus pro viribus se opponere. Estque istorum patrum officium maximè pium, quibus nonnulli etiam extra cameram, & Pont. indulto adiuncti sunt, præcipuè Vicarius ipsius Pont. in vrbe & sua dicecesi, de quo inferius dicemus, Vnum tamen huius audiētiæ facium

Etum improbo, quòd Gubernator & Vicariu in
cauffis, in quibus sunt iudices, habeant pro reo-
rum fuorum liberatione, vel retentione in hac
audientia votandi licentiam, in quibus si meri-
ta cauffæ duntaxat recenserentur, & alijs patri-
bus iudicandi manus relinquerent, quippe ho-
nestius agerent.

A N N O T A T I O N E S.

More introductum est.) Huic instituto quodam-
modo Iurisco: f. l. ius aridere videtur in l. si quis uxori S si
fugitium, de furtis. Triumviri enim capitibus questioni-
bus præerant, & carceris rerum capitalium custodiam age-
bant. Nicol. Ant. Grauatius.

De iudice Marescalli urbis, quem hodie curia Sabel-
belloꝝ, ac iudice soldani Rom Cur quem
hodie turris nonæ iudicem
vocamus.

C A P. XIII.

S V M M A R I V M.

- 1 Iudices pedanei vnde dicti, & nu. 4.
- 2 Iudex curiæ Sabelloꝝ, est iudex ordinarius cu-
rialium inferiorum ordinis.
- 3 Mæretius iudici curiæ Sabelloꝝ tributum pen-
dunt Et quis primus fuit, qui vect gal à lupana-
rijs exigendum statuit, na. 6.
- 5 Dicitio de plano quid significet.

A Pud duos ultimas carceris custodias vi-
delicet Turris nonæ, & curiæ, & sabello-
rum resident iudices quidam a pedanei,
qui *a loco nomen habuerunt. Vnus enim Turris

nonæ. Alter verò curiæ Sabellorum iudices vo-
 cantur, quorum originem, ac propriam ditionē
 inuestigare nunquam animus meus passus fuit.
 Hoc tantum scio, quòd veluti humilioris ordi-
 nis iudices quasi *b* in plano ius dicunt, etiam vbi
 de lenioribus criminibus ageretur, & causæ à
 primo turris nonæ ad curiam Gubernatoris, &
 ab altero scilicet curiæ Sabellorum ad audito-
 rem cameræ per appellationem deuolui solent,
 qui veluti istarum appellationum ordinarij iu-
 dices sua ordinaria facultate causas huiusmodi
 respectuè, vt supra audire & decidere solent, li-
 cet Gubernator etiam in appellationibus à iudi-
 ce Marescalli se intromittat, de facto tamē, quia
 ad auditorem spectant tanquam à iudice curia-
 lium inferiore ad superiore. Est * enim iste
 iudex curialium inferioris ordinis iudex ordi-
 narius, qui apud curiam Sabellorum residet, qui
 omnibus Rom. Cur. sequentibus non exemptis,
 sed humilioris conditionis ius dicit, etiam vbi
 de crimine ageretur, & eorum iudex est ordina-
 rius, prout indicant nobis capitula Syxti, 4. supe-
 rius per nos citata. Huic * etiam omnes *c* mere-
 trices vrbis certum annum soluunt censum,
 quem vocant tributum, idque à tanto tempore
 citra, vt nullo adparente titulo, iure iam diu
 præscripto exigat etiam ab inuitis, cuius soluti-
 onis nulla certior ratio, nisi fortè ex antiqua es-
 set conuentione inter iudicem & meretrices ip-
 sas, quæ non habentes à lege actionem, qua pos-
 sint pro mercede suæ artis ob turpē causam a-
 gere iudicem sibi hoc annuo censu conduxerūt,
 qui deficiente actione, quasi in subsidium suum
 impartiretur officium. Quamobrem videmus
 omnes

omnes meretricēs ad hunc iudicem confluere, qui officio suo meretricias mercedes pro qualitate mulieris arbitratur, & passim de illis aduersus iuris regulas iure sibi præscripto ius dicie.

A N N O T A T I O N E S.

Pedanei, qui à loco.) *Qui sint* * Pedanei iudices, aut
 Pedarij Gellius lib. 3. cap. 18. egregiè declarat sic, ut Accur-
 sij aliorumque consentaneorum error demonstratur. Vetus-
 stas nempe Pedaneos iudices vocauit, quod pedibus incede-
 bant, sine aliquo honore. Nam qui maiori erant in magistra-
 tu tantum sella curili per urbem, & in curiam honoris gra-
 tia uehebantur. Vnde curules dicti sunt. Hinc Iuuenalis.
 Vis ne salutari, sicut Scianus habere
 Tantundem asque illis fellas donare curules.
 In curru enim quedam sella erat, s. pra quam confidebant,
 ut Gell. narrat, quæ teste Horatio libro 1. Epistolarum eburnea erat.

Cui libet hic fascēs dabit eripietque curule.

Cui uolet imporcunus ebur.

Pedanei etiam erant, (& si in hanc sententiam non accedat
 Gell. qui non voce suffragabantur sed in aliorum sententiam
 pedibus ibant, quod præsertim contingebat, cum de rebus mo-
 dici momenti Senatusconsultum habebatur, tunc enim singu-
 lorum suffragia non rogabantur, sed aliorum sententiis per
 discessionem illi adhaerebant, locum in quo senatam ingressi
 considerant discentes, & ad loca eorum, quorum sententiæ
 adhaerebant, accedentes, & sic pedibus in sententiam ibant.
 Hocque contingebat cum Senatusconsultum per disces-
 sionem fiebat, non autem per rogationem. Nam tunc roga-
 batur unusquisque, suamque sententiam uerbis offerebat.
 Marcus autem Varro equites quosdam esse ait, quibus
 amplioribus magistratibus functis, nondum tamen à Cen-
 soribus in Senatores lectis, non esset ius dicende in senatu
 sententiæ, cum tamen in Senatum venire liceret, sed quam

sententiam principes dixerant, in eam descendebant. Nicol.
Anto. Grautius.

b Quasi in plano.) De plano \dagger ius dicitur, quando non
5 pro tribunali, editoque loco quid à Praetore statuitur, s. in
 planicie pavimenti, ut animadvertunt, & bene Acci vsus in
 l. Nequicquam. §. de plano. ff. de off. proco. si. l. & Bar. in con-
 stitutione ad R. primendum, in verbo de plano. Quod qui-
 dem eveniebat, cum de modicis causis ageretur, in magnis
 autem maiorum mos fuit, ut pro tribunali sedens ius diceret
 praetor, neque in subsellijs, aut alibi. Nec omnibus magistra-
 tibus tribunalis fastigio utendi ius fuit, sed maioribus tan-
 tum, v. l. ti. Romae Consulibus, Praetoribus & Praef. Ho-
 ribus: & in provincijs Proconsulibus, Praef. ibus, & Impera-
 toribus: minores vero magistratus in subsellijs ius redde-
 bant, ut auctor est Pedianus. Nam inter magistratus discri-
 men erat in sedendo, cum maiores in subsellijs altioribus con-
 sedebant, minores in subsellijs. Quod & Vlpianus consideravit
 in l. 1. de iudicijs dum ait, qui pro tribunali praest, v. l. aliam
 iurisdictionem habet. Quia non omnis, qui iurisdictioni pra-
 est, tribunal ascendit. Et de magistratibus maioribus Gellius
 consulas lib. 13. c. p. 14. Nic. A. to. Graut.

c Meretrices.) Qui \dagger ouum v. Etigal ex Lupanarijs pri-
6 mum exigendum statuit, Calig. l. f. it, ut in ipsius vita Tran-
 quillus atque alij literis prodiderunt. Nic. Ant. Graut.

De Senatore urbis.

CAP. XV.

SVMMARIVM.

- 1 Senatoris siue Praetoris urbis officium.
- 2 Senator tres habet substitutos vicarios.
- 3 Iudex capitolinus appellationum ordinarius est,
qua in senatoris curia fieri contingunt.
- 4 Iurisdictionem capitolinam multi Pontifices con-
firmarunt.

s Sena-

- 5 *Senatores cur dicti, & cur patres conscripti.*
 6 *Prætorum duplex iurisdictio, urbana. s. & peregrina.*

SED cùm suprà dixerimus in delegatione regiminis Urbis, Gubernatori facta, certitas populi species fuisse exceptas ultra curiales, quorum audientiam diximus Auditori cameræ demandatam. Alia * species est Romanorum Ciuum, quibus Ponti, prætorem dedit urbanum, a, quem vocamus Senatorem. Is in cliuo residet capitolino, & Romanis ciuibus ordinaria facultate ius dicit. Tres * habet vicarios substitutos suos, quorū duos, qui priuatis præfunt iudicijs, collaterales vocant. Hi gradu differunt. Vnus enim vocatur primus. Alter verò secundus. Tertius est latrunculator. Quòd si ab altero appelletur, iudex * adest ad partem Capitolinus, qui omnium appellationum ordinarius est, à cuius sententia, si priori sit confirmis, lege municipali prohibente nō appellatur. Adfunt quoque certæ sedes, vbi singula artificum sodalitia, quæ apud tabellam sub porticu parieti affixam legere licebit, suos sibi deligunt consules artifices, qui sodalibus suæ artis, quasi in plano ius dicunt, à quorum sententijs grauati Conseruatores vrbs ibidem residentes appellant. Hanc * capitolinam iurisdictionē suis rescriptis confirmarunt & ampliarunt Iulius ij. Leo x. & nouissimè Diuus Paulus iij. Pont. Max. Apud istos ego nunquam fui versatus, hoc tantum scio, quod capitolini suis statutis litigatores, & causas in compedibus posuere. Tu si legeris, facile capitolinuseris.

Quem vocamus senatorem.) Senatores ex pri-
 moribus patrum centum numero à Romulo fuisse
 institutos, nemo est, qui ambigat. Quos* ob hono-
 rem patres, ob etatem Seniores à senio appellavit, ab his
 verò geniti patricij dicti sunt. Deinde Tarquinius Priscus
 alios centum equestris ordinis adscribi in senatores operam
 dedit, patresque conscripti tunc primum cepti nominari, vel-
 uti in novum senatum lecti atque conscripti. Et non quod
 in Imperatoris diademate conscripti fuissent, ut somniant
 Accursius in §. filiusfamilias, Institutionibus, quibus mod-
 ius patr. potest. sol. Quamquam postremò usus obtinuerit, ut
 omnes senatores uno patrum conscriptorum nomine voca-
 rentur, veluti Plutarchus his pene verbis demonstrat. Hoc
 nostro seculo senatores à romanis patres conscripti, ab ex-
 cis principes vocantur. Quod & Sallustij etate receptum
 fuisse ex ipsius historia in Catel. liquet, cum ait. Dilecti in
 quibus corpus annis infirmum, ingenium sapientia validi-
 erat, reipub. consultabant, hi vel etate, vel curie similitudi-
 ne patres appellabantur. Unde de procedentibus temporibus pa-
 tres etiam conscripti nuncupati, qui in novum senatum ve-
 rant lecti, quamquam postremò usus obtinuerit, ut omnes se-
 natores uno patrum conscriptorum nominarentur. Hinc ap-
 pud Ciceronem in orationibus in Senatu habitis coniunctim
 Patres conscriptos appellatos legimus. De Senatoribus particu-
 scribunt Dionysius li. 2. Livius l. & Plutarchus in vita Ro-
 muli. Sed quoniam hic dicendi non est locus, silentio ea pre-
 terire visum fuit, cum Senator, de quo in presenti capite
 mentio habetur, & si Senatoris nomen habeat, officio tantè
 Prætoris urbani fungitur, ut Vestrius hic etiam avumat.
 Prætorum autem duplex fuit iurisdictio, Urbana una, Pe-
 regrina altera, sicq; duo erant prætores sed qui inter urba-
 nos ius dicebat, Prætor urbanus appellatus est, & magna pe-
 nes hunc magistratum publici privatiq; iuris potestas fuit,
 ut novum ius condere, & vetera abrogare facultatem ha-
 beret, & usq; ad eò prætoris postmodum auctoritas aucta
 fuit,

fuit, ut, quod Prætor edixisset, ius honorarium appellaretur. Vt Linius li. 5. & Iustinianus in Instit. de iure natur. §. Prætorum. Et prætori regia insignia, sella curulis, trabea, lictores sex, & consulares apparatus dabantur, auctoribus Festo, Flauio, atque Livio. Sed cum in urbem vndiq; peregrinorū turba postmodum conflueret, & Prætor causis non sufficeret, creatus est alius Prætor, qui Peregrinus fuit appellatus. Sed Urbanus inter ciues, Peregrinus verò inter ciues & peregrinos ius dicebat, ut Linius lib. 22. in hæc verba scribit, Romæ iuris dicendi urbana fors Pomponio, inter ciues Rom. & peregrinos P. Furio euenit & li. 23. Prætores provincias sortiti L. Apustius Fullo urbanam iurisdictionem, M. Atilius Glabrio inter ciues & peregrinos. Hæc ille. Et uterque Prætor iuris quiritiū vindex erat. Et quantum sunt, qui putent, urbanum tantum fuisse apud quem lege agere liceret, ut filios emancipare, seruos manumittere, bonorum possessionem, & tutorem ex lege Attilia postulare, & cætera obire, quæ iure quiritiū continerentur, tamen publicam priuatamq; iuris dicendi potestatem habuisse, magis exploratum video, veluti ad hunc vsq; diem inter ciues auctoritate Pontificis accedente Prætor ipse urbanus habet, qui hodie nescio, quo pacto Senator vocatur. Nicolaus Antonius Grauatius.

De Vicario Urbis, eiusq; ditione & officio.

C A P. XVI.

S V M M A R I V M.

- 1 Vicarij urbis iurisdictione, & officium, & nu. 8.
- 2 Vicarius urbis beneficia haudquaq; confert.
- 3 Vicarius urbis summarie procedit, infra tamen lx. ducatorum summam, & nu. 8.
- 4 Appellatio quauis etiam non friuola, à sententia vicarij urbis prohibetur, infra tamen summam ducatorum quinque idem & nullitas.
- 5 Episcopi, cæterique ordinarij absque sedis apostolica

stolica indulto suis vicariis pontificalia demandare nequeunt.

- 6 *Pœna pecuniaria à presulibus in pios vsu eroganda sunt.*
- 7 *Iudices ecclesiastici, ubi pœna corpori infligenda est, reos ad seculares iudices remittunt.*
- 8 *Vicarium vrbe an Camera auditori præferendus.*

Tertia species excepta est clericorum, cui Pontifex veluti suo peculiari populo Vicarium suum dedit, atque constituit. Is iure constitutionis huiusmodi, omnia in facultatibus habet, tam in vrbe, quàm sua diœcesi, quæ Pontifex ipse, cuius vices gerit veluti ordinarius in sua diœcesi, lege iurisdictionis vel diœcesana, utpotè lege iurisdictionis canonicam habet obedientiam, & subiectionem clericorum, & aliorum in omnibus; quæ ad Ecclesiam attinent, notionem causarum omnium, quæ ad forum Ecclesiasticum ordinarij spectant, quarum appellatione beneficiales vrbes, & diœcesis non excipio, licet rarò vel nunquam aliquorum forsitan inscitia apud ipsum tractentur, pœnitentibus quoque signum pœnitentiæ imponit, Ecclesiasticis sacramenta confert. Lege verò diœcesana synodum conuocat, Ecclesias ac Monasteria etiam regularia, nisi iure speciali essent exempta, visitat, nonnulla tamen sunt ipsius ordinarij munera, quæ in generali deputatione huiusmodi venire non solent, utpote, inquisitio, correctio, pœnitio, à beneficijs amotio, ac ipsorum beneficiorum collatio. Quamobrem * solent Pontifex hæc eidem Vicario, præterquam beneficiorum collationem

lationem indulto suæ facultatis in specie concedere. Licet legerim Pontif. quandoque solitos fuisse, præsertim Eugenium iij. vicario suo concedere facultatem conferendi capellas, seu parochias Urbis, idque ea, vt opinor, ratione, quod Pontif. illi de cura animarum studiosi, rebus vniuersalis Ecclesiæ distenti, saltem per vicarium suum in Vrbe, & propria diœcesi magis possent eas idoneis conferre personis, quæ curæ animarum haud passim cômittendæ præesse possent. Eodem indulto iurisdictio Vicarij ad omnes laicos, & forenses, qui ratione alicuius in ita confraternitatis, vel habitationis, vel seruitij in hospitalibus, monasterijs, & alijs locis pijs religionem sequi videntur, extenditur: quasi propterea videantur eius forum velle sortiri, nec non ad Hebræos omnes Urbis, viduas, etiam pupillos, & alias miserabiles personas Christianas, quasi hæc sint de gremio Ecclesiæ, & inter istas species veluti ordinarius iudex Ecclesiasticus Urbis, & diœcesis vsque ad quamcunque summam ius dicit ordinaria facultate. Ad alios verò omnes extra istas species eodem extenditur indulto in causis, in quibus non de proprietate rei, sed locationibus, euacuationibus, pensionibus ipsarum locationum, responsione, deuolutione casalium, prædiorum, domorum, vinearum, & mercedum ageretur, vsque ad quamcunque summam. In alijs verò rebus, vbi de proprietate rei ageretur, ad limitatū lx. ducatorū auri, de camera ac in omnibus suis casibus, quos supra diximus, etiam extra urbem, & diœcesim vsque ad quadragesimum lapidem. Quibus omnibus suis casibus ius dicit ordinaria facultas. &
infra

- 3 infra summam lx. ducatorum limitatam, Formulæ
processus summaria est, & regia, prævia verbali
petitione vel monitorio, sola facti veritate in-
specta, absq; vlla terminorum substantialium
4 obseruatione, registri confectioe, & vbi * nõ a-
geretur de maiori summa quinque ducatorum
similium eodem indulto prohibetur litigatorum
bus quæuis etiam non friuola appellatio, & ius
dicendi de nullitate processus. Hæc quoq; Pon-
omnia demandauit pontificalia, quæ ordinarius
in sua exercet diocesi, quæ in generali non veni-
5 unt Vicarij deputatione, immò * sine Sedis in-
dulto nequeunt ordinarij suis in Vicarijs dele-
gare, vtpote, prophana loca consecrandi, & pol-
luta reconciliandi, ad sacros ordines promouen-
di, etiam per alium Episcopum per ipsum eli-
gendum temporibus tamen à iure indictis, ac e-
tiam puniendi omnes extra clerum ratione cri-
minis ad Ecclesiam spectantis, vtpote, blasphem-
iæ, vsurariæ prauitatis, periurij, incesti, & si-
6 milium, idque etiam si significationibus vt vo-
cant, cuiusuis alterius Rom. Cu. iudicis possent
se tueri, necnon de pecuniarijs pœnis, quæ * in
sua curia reis infliguntur, ad libitum suum di-
sponendi in vsu tamen infra scriptos, vt videli-
cet officium vicariatus, casibus, vestibus, tunicel-
lis, planetis, alijsque ad ministerium dicti officij
necessarijs rebus instruat, vt notarijs, & alijs mi-
7 nisterijs de illis possit condignam dare merce-
dem. Cæterum, & cum alijs visitatoribus carce-
rum quoque visitandi, & pro carcerum libera-
tione vel retentione votum dandi. Quod si co-
ram eo de crimine agatur, & pœna corpori om-
nino sit infligenda, solet * is veluti Ecclesiasti-
cus

cus Iudex reos ad Governatorem vel alios iudices seculares remittere. Pro quorum omnium ac ipsorum forensium expeditione, habet is tres notarios seu scribas publica deputatione deputatos, necnon duos vicarios substitutos, unum qui privatis seu civilibus, alterum verò qui publicis seu criminalibus præest iudicijs, apud quos infra summam limitatam lx. ducatorum summarius est processus via verbalis & summarie petitionis seu monitorij absque vlla terminorũ substantialium, prout supra diximus, observatione. Quòd si de maiore ageretur summa, ordinarius est processus iuxta naturam causæ, & termini substantiales observari solent, de quibus inferius suo dicemus loco.

A N N O T A T I O N E S.

Vicarium.) *Vicaria* dignitas quæ sit ipso nomine demonstratur. principis enim solet representare reverentiam, ut de officio Vicarij, Valentini, Valès & Gratianus AAA. dixere. Hinc Cic. 6. Verr. succedam ego vicarius tuo muneri. Et de vicarij officio in iuris Pontificij libris peculiari titulo etiã habetur, C. de off eius, qui vic. ali. iud. Sed Vicarius Urbis an cameræ Auditor præcedat, controuertitur, verum Ant. de Pe. in tract. de iurisd. episc. c. 6. licet subdubius vicariũ præcedere censet, eã quippe ratione, quia ordinarius est iudex, Pontificemque representat. De cuius quidem vicarij potestate non nihil apud Pauinum videbis in tract. de offic. & potest sed vac. in fine Nicolaus Antonius Grauius.

De Capellanis Summi Pontif. & Sacri
Palatij causarum Audi-
toribus.

C A P. XVII.

SVM.

SUMMARIVM.

- 1 Capellani summi Pontificis hodie duodecim sunt.
- 2 Auditores sacri palatii hodie appellantur, qui prius capellani summi Pontificis dicebantur. Et de eorum munere.
- 3 Rota auditorium cur sic appelletur.

2 **R**EVUS a. Romanæ Ecclesiæ auctis ex vniuerso Orbe ad Pon. cōfluebant, cum de beneficijs Ecclesiasticis, tū etiā de alijs rebus litigatores nedum priuati, verū etiam Principes, & reges, quorum causæ ad Romanam Curiam, vel iuris dispositione & natura causarum, vel Principum remissione, vel denique de ipsorum litigatorum cōsensu deuoluebantur. Ad id enim antiqua nostrorum Patrum deuotio traxit populos, vt vniuersus orbis, etiam finitimæ regiones huc venirent sua sponte, accepturi nondum peccatorum veniam, sed in eorum controuersijs sacrosancta certè ipsorum responsa, huiusmodi causas, dummodo consistoriales nō essent, quasi sacri palatii vocant, audiebat Pont. per se ipsum seorsum à senatu in capella sua, ad quam proistarum causarum audientia & expeditione, nisi iuris peritos adscribat, vnde & Pont. capellani hodie quoque vocantur, & in capella diuini inseruiunt. Hi sunt nostra ætate numero duodecim, licet alias plures, intra quem ordinem hodie habes Ioannem Paulum Ptolemaeum, decanum Ferrariensem, Petrum Vorstianum episcopum Aquensem, Flandrum, Ioannem Mehedanum episcopum Rauellensem, Hispanum, Hieronymum Verallum archiepiscopum Romanensem

fanensem Romanum, Thomam Tationem Pisto-
riensem, Iacobum Pureum Nitientem, Fabium
Acorombonum Eugubinum. Prosperum San-
ctæ crucis nobilem Romanum, Peregrinum Fa-
bium Bononiensem, Sebastianum Pighinum Re-
giensem, Ioannem Romanum Gallum, Anto-
nium Augustinum Hispanum, viros doctissi-
mos ac sanctos. Huic ordini Pont. paulatim ab
hoc munere se reuocantes primò audientiâ tan-
tùm litigatorum, caussarum ad partes concesserant,
quare * & auditores caussarum sacri palatij
nouo vocati sunt nomine, ad quorum relationem
Pontif. in causis iudicabant, hæc sunt innumera
Pont. decreta, quæ de inferioribus quoque
beneficijs vides libro de rectorum compilata.
Hanc audiendi & cognoscendi facultatem habent
omnes ex generali illa & prisca delegatione,
cùm primùm in eum ordinem sunt adsciti.
Quamobrem soleamus dicere hanc ordinariam
esse, quòd illam quasi à natiuitate habeant, &
cum ea nasci videantur, eisdem cœperunt Pon-
caussarum quoque decisionem suo rescripto con-
cedere, & tractu temporis more introductum
est, vt ferè in omnibus speciali rescripto decidendi
facultas eis delegetur, huic rescriptorum sacri
palatij frequentior vsus, & iudiciorum ipsius
sacri palatij peculiare mores, quibus te instruere
oportet, postquam hæc obiter dixerimus, præter
ipsum opus, vbi tamen operæ precium esset, haud enim
potuisses Romanam afferre, qui præxim ac iudiciorum
mores, si hæc ignorasses, quæ corpus loci ac singula
eius à capite membra tibi demonstrant. Nunc ad ipsa
iudicia descendamus, sed prius aliqua de militib. huius
iudicialis

H

iudicialis

iudicialis militiæ, eorumque Romano vsu dice-
mus, sine quibus suprâ diximus iudicium conse-
stere, verùm si adhiberentur, faciliorem redde-
rent iudiciorum exitû, nempe Aduocatis, Pro-
curatoribus, Sollicitatoribus, & Notarijs.

ANNOTATIONES.

REbus.) Quoniam de Rotæ Auditorio multa literis
mandauit Gomefius in Proœmio Regularum Cam-
cellariæ, idcirco de hac re aliquid attingere satis
esse existimaui. In hoc igitur Auditorio duodecim præstan-
ti prudentia viri, & iuris antistites pro controuersijs deci-
dendis præfunt: Quanquam numero plures antiquitus præ-
fuisse constat, sed ad duodenarium Syxtus IIII cohibuit.
Hi Rotæ † auditores vulgò appellantur, propterea
(vt auguror.) quòd in orbem sedentes controuersias re-
tant atque examinant. In hoc enim auditorio cuncta ab
doctrinam, prudentiam, integritatem, ac sanctitatem ac-
tinentia inesse mihi videntur: vt virtutis quoddam monu-
mentum vocari inuè possit. Ab his Auditoribus ob sum-
mam eorum iuris peritiã, insigne iudicium, publicam au-
thoritatem, incredibilemque grauitatem, quod in controuer-
sijis deciditur, tanquam ex oraculo dictum in omne æuum
creditur, vt in rebus iudicatis eorum sententiæ (quas deci-
siones Rotæ vocamus) demonstrant. Quarum quantã sit au-
thoritas, nemo nescius est, vnde non iniuria dici potest, quòd
tantã est Auditorum Rotæ opinio, quantã Pythagoriæ apud
Pythagoricos fuit, vt nullus non satis esse putet dicere. Sic
Rotæ definiuit Hos auditores Præfetti Prætorio instar esse
Marius Salomonius censuit in l. de officio præfetti præto-
rio. Verùm ex his, quæ in superioris libri capite primo dixi-
mus, an rectè arbitratu fuerit, aperte constat. Nicolaus An-
tonius Grauius.

De aduocatis consistorialibus.

CAP. XVIII.

SVM.

S V M M A R I V M.

- 1 - *Aduocati consistoriales decem, & eorum munus quale sit.*
- 2 - *Aduocatorum consistoralium priuilegia.*
- 3 - *Aduocati qui dicantur, & qui patroni, procuratores, & cognitores.*

Verum cum in electionibus, quæ ad ecclesias in consistorio quotidie fiebant, plerunque apparerent oppositores, & res in controuersiam iret, causæ a aduocatorum opera indigebant. Quamobrem * ne unicuique passim liceret hoc munus apud sacrum hunc senatum obire, constituerunt Pontif. ordinem decem virorum, qui egregij essent iurisperiti, qui que non nisi solenni eorum publico periculo intra hunc ordinem admitterentur. Huic * ordini innumera per summos Pont. & Imperatores concessa sunt priuilegia, præsertim laurea doctoria in utroque iure, cæsareo scilicet & pontificio doctos iuuenes ornandi. Amplius, & locum parentis in ipso ordine ad filium iuri peritum, & aliàs idoneum transmittendi, quod ad nepotes etiam ex filio iure traduceretur, imo nostris temporibus ad fratrem benignitate tamen principis pro ea duntaxat vice extensum fuit. Horum virorum proprium munus in foro erat in consistorio sacroque senatu electionum, aliàsue etiam grauiores causas pro altera parte tueri. quas consistoriales vocant, à quibus etiam ipsi consistoriales dicti sunt aduocati. Hodiè tamen decrecentibus negotijs & eligendi facultate, vsurpatione quadam in

principes trāslata, in hac specie ferè ociosi sunt, & in publicis duntaxat consistorijs non minus quàm poetæ caussas sibi confingunt, ac passim conducti apud omnes Romanæ Curix Iudices de iure respondent.

ANNOTATIONES.

2

ADuocatorum.) Verustissimum fuisse aduocatorum munus, quandoquidem necessarium aduersus iniurios patrocinium semper fuit ex Iurisconsultiis ceterisque auctoribus manifestum est. Nam superiores nostri multum Reipub. aduocatos prodesse, illos tamen, qui tantum prudentia, lingua, atque facundia, sed morum religione, vitæque sanctitate nimis quàm prestabiles sunt, consuerunt. Sed proh Deum immortalem, per paucos videri infra etas, qui syncerè, fideliterque hoc tractent munus, si ad eò ardenti pleriq; omnes auaritia incumbunt, vt non aliæ que difficultate quissiam, qui fidem fluxam clientibus nungerat, reperiri queat: quibus maxima profectò obseruatio est, postquam ipsi tanta cum fide, & caput, & fortuna sua aduocatorum manibus committunt. Iure igitur Pontifices Max. apud sacrum Senatum duodecim constituere aduocatos, viros quidem in iuris prudentia atque omni virtutum genere probatissimos, qui non primam cutem, sed sanguinem (vt ita dicam) & medullam iurium eruere valeat.

3

Et vt Festus Pomp. docet. Aduocatus * nomen est tam accusatori, quàm defensori commune, qui si olim fuerat seu inutilis, vulgò causidicus dicebatur, auctore Quintiliano. At Asconius Peditanus in Dinationem, discrimen faciens inter Patronum, Aduocatum, Procuratorem & Cognitorem, in hanc sententiam loquitur: Qui defendit alterum in iudicio, aut Patronus dicitur, si orator est: aut Aduocatus, si autus suggerit, aut presentiam commodat amico: aut Procurator, si absentis negotia suscipit: aut Cognitor, si presentis causam nouit, & sic tuctur vt suam. Sed hac de re Valla leges

dus est lib. *Elegant.* 4. c. 2. Et *aduocatum* esse, dignitas est l.
ulti. C. de postul. & l. *laudabile. C. de Advoc. diuers. indi.*
 Sunt certè *aduocati* utiles atq; necessarij, nam publicis in re-
 bus ac priuatis lapsi erigunt, fatigata reparant, sic, vt non
 minus militare dicantur, quàm qui gladijs, clypeis, & tho-
 racibus militant, l. *Aduocati, C. eodem ti.* Est etiam piū hoc
 officium. Nè seruator noster Christus multoties in hoc mū-
 do *aduocati* munus exercuit, & vt cetera omittam *Magda-*
lene *aduocatus* fuit, veluti super illud *Luca 10. Martha,*
Martha, sollicita es, &c. *Augustinus* in hæc verba demon-
 strat. Dominus pro *Maria* respondit *Marthe*, & factus est
 eius *aduocatus*, qui *iudex* fuerat interpellatus. Insuper mu-
 lieris deprehense in adulterio *aduocatus* fuit, vt *Ioan. cap.*
8. Allegauit enim tunc Christus accusatores haudquaquam
 idoneos esse, dicens: Qui sine peccato est vestrum, primus in
 eam lapidem iniiciat. Quod quidem *aduocati* munus post-
 quam *humani generis redemptor* ipse ad patrem ascendit
 pro nobis continuo exercet. *Ioanne* sic attestante in priore e-
 pistola cap. 2. Sed & si quis peccauerit, *aduocatum* habe-
 mus apud patrem, *Iesum Christum iustum*: & ipse propitia-
 tio pro peccatis nostris. *Nicolaus Antonius Granatius.*

De Procuratoribus causarum sacri
 Palatii.

C A P. XIX.

S U M M A R I U M.

- 1 Doctores Roma procuratorum munere fungun-
 tur, verum illi oratores sunt, & non procurato-
 res, num. 3.
- 2 Procuratoris officium vile est.

H V I C proximus est alius virorum ordo,
 quorum munus est, consistoriales & sa-
 cri palatii, quas rotales dicimus, aliæ sue

H 3

causas

¶ cauffas ex facto instruere, & orare, a quos* pro-
 ¶ curatores cauffarū Romanæ Curix, & sacri pa-
 latij vocamus. Intra quem ordinem non nisi gra-
 ues viri toga, ac laurea doctorea candidati, so-
 lenni etiam eorum periculo admitti solēt, quo-
 rum certus nunquam fuit constitutus numerus.
 Huius ordinis tametsi proximo inferioris, sem-
 p̄r aliqui Romæ floruerunt viri adeò celebres,
 vt nemini ex superiore ordine fuerint suis tem-
 poribus ex communi reputatione secundi. In-
 tra hunc ordinem ego proximis annis, dum hic
 Romæ vellē mihi ociosus esse, vt priusquā in ali-
 quā messem manū admouerē, quid magis expe-
 dieret, maturius deliberarem; præter omnem
 mentem meam, ac pedibus potius iui, & necessi-
 tate & amicorum precibus impulsus, in quo
 nimus meus adeò conquescit, vt nihil est, quod
 amplius ambiam. Vno tantūm consuevit stoma-
 chus meus fastidire, quod liceat hic Romæ vni-
 cuique indocto & imperito plerunq; etiam in-
 fami viro extra istum ordinem, non dico artem
 exercere, sed nomen hoc procuratoris caussa-
 rum Romanæ Curix (apud veteres non vulga-
 re) sibi arrogare, ac profiteri etiam apud acta
 caussarum cum dedecore grauiorum eiusdem
 nominis virorum, cumque caussarum & litiga-
 torum periculo. Quod nuper intelligens Ponti.
 Motu proprio ad Rotæ Decanum rescripsit, vt
 omnibus extra istum ordinem artem exercen-
 tibus illius exercitium auctoritate sua interdi-
 ceret. Decanus autē interdixit, sed interdictio-
 ne huiusmodi ad preces multorum suspensa, re-
 manet res in pendentī. Ego si meæ sententiæ ac-
 cederet æquipollens auctoritas, nemini artis ex-
 exercitium

exercitium interdicerem, sed vsum duntaxat huius nominis, statueremq; ut aliquo diuerso & humiliori nomine, utpote sollicitatores caussarū, & palam & apud acta nomenclarentur, ita, ut qui temerè hoc nomine vteretur, poena falsi veniret plectendus. Huius nominis priuatio detraheret quoque huius conditionis hominibus omnia, quæ in tequelam istius nominis sibi accesserunt, famā primū, deinceps litigatores & causas, simulq; remaneret ociosi, & interdictio exercitij absque nostro facto sequeretur, & veluti homines inferioris ordinis pcederemus ipsos in audientijs apud auditores & signaturæ præfectos, vel fortè melius caussarum exercitium in sacris duntaxat consistorio ac palatio eis interdicerem, ac reliqua omnia Rom. Cur. & vrbis pro publica eis dimitterem palestra, ex qua optimis luctatoribus ad hunc grauiorum virorum ordinem solito eorum periculo daretur aditus.

A N N O T A T I O N E S.

Q Vos procuratores.) Hoc munus verè non procuratorum est quorum vile est officium, Instituit de except. §. vl. im. Sed Oratorum † aut patronorum. Quod quantum apud antiquos fuerit existimationis, ex Demosthenis, Ciceronisque maximè libris certissimum accipere possimus argumentum. Et hi, quos procuratores sacri Palatii vociamus, iuris periti sunt: nec intra hunc ordinem solenni absque periculo admittuntur, ita, ut legali in philosophia, qui minimè illustres fuerint, procul arceantur. Hinc est, ordinem hunc præstantissimos semper iurisperitos habuisse. Quorum propriū est officiū causas orare, iudicesq; in facto instruere, quamobrè oratores, aut patroni propriè appellantur. Et si me non lateat, patroni pro a iuo-

cato & defensore inueniri & pro re contempore à politiorum
 literaturæ non leuibus auctoribus iam obseruatum. Nam
 que Vlpianus in l. 1 §. ait prætor. ff. de postulat. in hæc ver-
 ba loquitur : ait Prætor, si non habebunt aduocatum, ego
 dabo. Et pau. opost, vel metu patronum non inuenierit.
 Et Cicero libro secundo ad M. Cælium : Noui ego vos mag-
 nos patronos, hominem occidat oportet, qui vestra opera
 ti velit. Et idem in Bruto : Iam in patronorum numerum
 peruenerat. Cæterum extra Urbem nomen Aduocati, om-
 nes usurpant, modò legulei sint, quorum magna est turba,
 ta, ut plerisque Terentianum illud conuenire videatur.
 Huic opus est patrono, quem defensorem paro. Idcirco
 mirum, si huius farine aduocatos à causidicis mediocribus
 proclamatoribus, aut rabulis sepius superat. Quos videmus
 Nicolum Antonium Grauium.

De sollicitatibus expeditionum, & causa-
 rum Romana Curia.

C A P. XX.

SEQVIOK est proximo sollicitatorum or-
 do, quorum * in Romana Curia duæ sunt
 species, alij qui supplicibus in eorum im-
 petitionibus & diplomatum expeditioni de-
 super necessaria operam præstat, quorum ali-
 qui publica permutacione recipiuntur, quos sol-
 licitatores literarum apostolicarum, seu Ianni-
 zeros vocant. Aliqui priuati, quos sollicitatores
 expeditionum vocamus, quorum plerique
 semper fuerunt, & sunt in Romana Curia
 insignes viri, qui non mediocres opes sibi ac
 arte compararunt, soletque Datarius & a-
 lij Romanæ Curia taxarum receptores cer-
 tum quid de summa taxata sollicitatori re-
 mittere, idque eius intuitu, & eo animo,
 ut non supplici, sed sollicitatori remittant, qua
 dere

de re iustè sollicitatores faciunt, ut suppli-
ces hoc etiam remissum veluti expensum fe-
rant, utque totum lucro cedat suo, sed pauci sunt
hac obuentione contenti, nec desunt, qui sibi plus
luerentur, quàm erogent. Tu si huic operam da-
bis tantum accipiens, quantum pro timorata
conscientia labori tuo condignum arbitraberis.
Alij verò sunt causarum sollicitatores, quorum
aliqui sunt procuratoribus quasi adscriptitij, a-
liqui sui iuris, omnes solent sibi aliquem ex pro-
curatoribus deligere, & hoc tantum inter vtran-
que partem interest, quòd primi à procuratori-
bus causas accipiunt, & procuratores eorum o-
pera in sollicitandis causis videntur. Alij verò
potius à seipsis causas habent, & procuratores
conducunt, qui ab eis diuerso causas accipiunt.
Estque similitum sollicitatorum in Romana Cu-
ria satis ingens numerus, & ipsi ferè omnes cau-
sas sibi occupant. Qua de re conquesti pluries
fuerunt procuratores nostri, non tamen omnes,
sed alij exiliores, quos sollicitatores, veluti te-
nues viros in causis suis non consulunt, & à li-
minibus suis abstinent. Quamobrem procurato-
res isti facillè in hanc iuerunt sententiam, ut
crederent hoc genus hominum causas etiam
suo Marte in plurimorum damnum regere, ea
ratione, quòd veluti homines alicuius erudicio-
nis sapius procuratores, quos sibi deligunt, do-
mi consulant, quàm conducant, sola monst-
ratione nostra contenti, acerrimi sunt causarum de-
fensores. Hispani præsertim, quorum aliqui a-
pud me diu versati fuerunt, & versantur, nimi-
rum si contra istos querulos semper causam ip-
sorum sollicitatorum, utpotè iustam acerrimè
defendi.

De Notarijs actuarijs caussarum Sacri Palatii.

C A P. VLT.

S V M M A R I V M.

- 1 Notarios quadraginta octo sacrum palatium habet, & de eorum munere, atque priuilegijs.
- 2 Cancellaria Apostolica regens caussas inter auditores aequalitate distribuit.
- 3 Notarij cur sic dicti.
- 4 Notariorum ordo antiquitus honestus fuit, sed postea vilis.
- 5 Notarij serui publici erant.
- 6 Accursij opinio refellitur, quod idem Notarij serui publici dicuntur, quia publicè seruiunt.

VSu quoque comprobatum est, vt persona a Notarij tametsi absque ea iudicium constet, perquam sit necessaria, quamobrem

- 2 * habet sacrum Palatium notarios caussarum
- 1 suarum actuarios quadraginta octo, singuli scilicet Auditores quatuor, apud quos omnia, quae in iudicio sibi utilia, vel necessaria litigatores putant, veluti apud personas publicae fide probatas recipiuntur adnotanturque. Nec solent intra hunc ordinem admitti, nisi sint viri probatae fidei, quamuis non nisi publica permutatione. Habent quoque certum vniuersitatis, seu sodalitijs corpus, cui summi Pont. innumera concesserunt priuilegia, ac certis legibus eorum artem exercent, quarum aliquas libro constitutionum Apostolicarum, quas rotales dicimus, aliquas vero ab ipso sodalitijs, siue collegio legere licet, solet
- 2 que * Cancellariae Apostolicae Regens officio suo

suo causas inter Auditores æqua lance distribuere, & inter quatuor notarios cuiusvis auditoris. Alter solet singulis mensibus extrahi, quæ proinde Mensarium dicunt, qui quæ inter connotarios auditori sui causas suo auditori in maiori turno contingentes diuidit, & unicuique æquam portionem designat. Quod si inter ipsos de re officium concernente, aliqua exoritur controuersia, solet generalis omnium mensarius & eo non valente Decanus auditorum eam audire & definire. Reliqua si quæ supersunt ad notarios pertinentia, à te ipso secum versans citius edisces, quàm velis, non recenseo omnia, satis enim mihi visum fuit, eos breui hac nostra demonstratione silentio non prætermisisse.

A N N O T A T I O N E S.

Notarij.) Dicebantur* olim notarij, quia notis scribebant, id est, compendioso scribendi genere, sic, vt miranda quadam solertia atque celeritate omnium dicta notis exciperent. Erant enim nota quedam litera, quibus singulis singula verba significabant, vtpote, Q. D. E. R. F. P. D. E. R. V. T. C. hoc est. Quid de ea re fieri placeret de ea re vniuersi ita censuerunt. Et hæc, Q. V. E. C. P. D. L. id est. Quæue eius causa parata, do, lego. Et similes, in quas quidem singulares antiquorum literas Valerius Probus & Petrus Diaconus interpretamenta adiecerunt, qui in tam difficili obscuroque scribendi genere non modicum beneficium posteris præstiterunt. Antiqui enim ex communi consensu primis literis celeritatis causa verba notabant, vt apud auctores & in veterum etiam monumentis, non vno in loco comprehendere licet. Hinc Suetonius de Tito verba faciens, sic scriptum reliquit, E pluribus cõperi, notis quoq; excipere velocissimè solitū, &

CIVIS

cum amanuensibus per ludum, iocumque certantem imitans
chirographa quaecumque vidisset, Et Martialis lib. 10.

Nec calculator, nec notarius velox
Maiore quisquam circulo coronetur.

Et Modestinus in l. inter eos, ex quibus cau. maio. Eos, qui
notis scribunt acta, praesidium Reipublicae causa, non abesse
certum est, Iulius autem Caesar notas transposito litterarum
ordine usurpare consuevit, praesertim in epistolis ad familia-
res, ut auctor est Tranquillus, in quibus, si quae occulta per-
ferenda erant, per notas scripsit, id est, sic structo litterarum
ordine ut nullum verbum effici posset, quae si quis inuestiga-
re & persequi vellet, quartam elementorum litterarum, id
est, d, pro a, & perinde reliquas commutet, veluti apud Cae-
sarium est quoque legere lib. 17. cap. 9. Sic plerosque hodie scri-
bere etiam animaduertimus, cum nullis, aut paucis eorum
littera communicari velint, quas vulgus ziferas appellat.

- 4 Et Notariorum * sine scribarum ordinem honestum fuisse
ex Cicrone in v. in Verrem com. Etari possumus, quod eorum
hominum fidei tabulae publicae, periculaque magistratum
committantur. Et pro domo, Scribae, qui nobiscum in rationi-
bus momentisque publicis versantur, non obscurum de meo
in Rempub. beneficijs suum iudicium decretumque esse vo-
luerunt. Et si scribarum munus apud Graecos multo honorifi-
centius fuisse, quam apud Romanos scriptum v. liquerit Pro-
bus in Eumena. Ceterum temporum progressu vile apud Ro-
manos neglectumque hoc officium fuit, ut serui, * publici il-
lud exercerent, veluti a Iuriconsulto demonstratur in l. s.
ff. rem pupilli saluam fore, in l. non aliter, de adopt. & in l.
s. exigere, de magistr. conuen. Hinc illud * Accursianum,
quod communis nostrorum schola sectatur in s. cum autem,
Instit. de adopt. haudquaquam argutor esse verum, scilicet,
Notarium ideo seruum publicum dici, quod publice seruisset
in publicis, priuatisque negotijs acta & rationes conscriben-
do. Nam vere seruierant, qui ad illud munus adhibebantur.

Sed

Sed postea Arcadius & Honorius. A. A. in l. Generali, de Tabul. C. lib. 10. sancierunt, liberos homines esse, qui ad hoc munus adsciscerentur, nec seruis amplius illud exercendi patet aditus, vt ad veterem, priscumque morem restituisse videatur. Nic. An. o. Crauius.

LIBER III.

DE IVDICIIS.

Iudicium plurifariam accipi, & quale sit in nostra specie.

CAP. I.

SUMMARIUM.

- 1 Iudicium quindecim modis accipitur. & nu. 8.
- 2 Iudicium quid sit. & nu. 9.
- 3 Iudicium vnde dicatur.
- 4 Iudicia qua de causa instituta fuerint. & num. 6. & 10.
- 7 Iudex, secundum allegata & probata ius dicere debet.
- 8 Iudicium quomodo intelligatur.
- 11 Iudicis officium quale esse debeat.
- 12 Iudex in re dubia ad arbitres eligendum partes cogere potest.
- 13 Lites & contentiones mala sunt.

Iudicium a* iure nostro plurifariam accipi solet, nempe quindecim modis, quos docet glo. instit. qui. non est permi. face. test. §. pręterea, verbo, iudicium. Sed nostro casu pro humano contentioso accipiemus, quod homo inter homines contententes exercet, de quo nobis nego-

negotio-